

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta
Ústav Dálného východu

Bakalářská práce

Filip Kotek

Keigo - jazykové prostředky v japonštině sloužící
k vyjádření slušnosti, zdvořilosti a uctivosti

Keigo - Language Means in Japanese Expressing
Politeness, Courtesy and Respect

Praha 2013 vedoucí práce: prof. Zdenka Švarcová Dr.

Rád bych vyjádřil své poděkování především paní prof. Zdeně Švarcové Dr., která mi byla velmi nápomocna již při zadávání práce a hledání vhodného přístupu ke zvolenému tématu. Velice si vážím toho, že se mnou měla trpělivost, přestože mi sepsání práce trvalo déle, než bych si sám přál.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne

podpis:

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá kategorií honorifických výrazů *keigo*, v níž jsou shromážděny jazykové prostředky vyjadřující uctivost, skromnost a slušnost. Věnuje se způsobům klasifikace honorifik a představuje všechny takto vzniklé podkategorie. Hlavní část práce pak sestává z popisu samotných kategorií. Z hlediska jazykové pragmatiky jsou osvětlena pravidla jejich užití se soustředěním především na formální popis konkrétních lexikálních a morfologických prostředků, jež se podílejí na vyjadřování příslušné roviny zdvořilosti.

Abstract

This thesis focuses on category of honorific expressions *keigo*, which consists of language means expressing politeness, courtesy and respect. It deals with classification methods of honorifics and puts emphasis on current system. All relevant subcategories are also introduced. The main part of the thesis consists of the description of the categories themselves. From the perspective of pragmalinguistics, the light is shed on usage rules concerning these categories and it concentrates especially on formal description of morphological and lexical means functioning when different levels of politeness is are being used.

Klíčová slova: japonský jazyk, jazykověda, keigo, slušnost, zdvořilost, uctivost

Key words: japanese language, linguistics, keigo, politeness, courtesy, respect

Obsah

Úvod	6
1. Keigo jako pragmatická kategorie	9
2. Způsoby klasifikace	13
2.1 Klasifikace na tři kategorie	13
2.2 Současná klasifikace na pět kategorií	14
Tabulka č. 1 Klasifikace honorifických výrazů	16
3. Pragmatický a formální popis jednotlivých kategorií	17
3.1 Sonkeigo: uctivost vůči činiteli děje	17
3.1.1 Pravidla užití	17
3.1.2 Morfologie	21
3.1.2.1 Uctivé tvary sloves	21
3.1.2.2 Uctivé výrazy vázané na podstatná jména	29
3.1.2.3 Uctivé tvary přídavných jmen a příslovčí	33
3.2 Kendžógo I: skromnost vůči referentu promluvy	36
3.2.1 Pravidla užití	36
3.2.2 Morfologie	38
3.2.2.1 Skromné tvary sloves	38
3.2.2.2 Skromné výrazy vázané na ostatní slovní druhy	47
3.3 Kendžógo II: skromnost vůči posluchači	48
3.3.1 Pravidla užití	48
3.3.2 Morfologie	49
3.3.2.1 Slovesné tvary	49
3.3.2.2 Tvary vázané na podstatná jména	53
3.4 Teineigo: slušnost vůči posluchači	54
3.5 Bikago: výrazy zkrášlující promluvu	57
Závěr	60
Bibliografie	61
Tabulka specifických tvarů sloves	63
Rejstřík užitých japonských termínů	65

Úvod

Zdvořilost je jedním ze základních stavebních kamenů plynulé a úspěšné komunikace. Na samotný obsah sdělení přílišný vliv nemá a lze říci, že v případě komunikace objektivní, tedy takové, kdy jde především o sdělování faktů s co největší přesností, je zdvořilost někdy dokonce nadbytečná. Bez zdvořilosti se však neobejdeme, snažíme-li se s nějakým úmyslem zapůsobit na druhou osobu tak, aby došlo ke změně informovanosti či vůle z její strany. Jinak řečeno v okamžiku, kdy se snažíme změnit něčí názor nebo někoho přimět k vykonání jakéhokoliv skutku v náš prospěch. Také jestliže se dožadujeme něčího porozumění či odpuštění, je společenskou zvyklostí vše zaobalit do správně zvolené dávky zdvořilosti.

Obecně lze zdvořilost definovat jako soubor řečových strategií sloužící k minimalizaci konfliktu v průběhu komunikace a zároveň k seberealizaci a sebeobraně mluvčího v interakci s jinými komunikanty (HIRSCHOVÁ, 2006, s. 170). O přesné vymezení zdvořilosti se ve svých teoriích lingvisté pokoušejí již řadu let, jejich definice se však často rozcházejí. Podle Barešové (2008, s. 18) například Robin T. Lakoffová, jedna z jazykovědců zabývajících se otázkou zdvořilosti z pohledu pragmatické lingvistiky, charakterizuje zdvořilost jako „*systém mezilidských vztahů umožňující interakci mezi lidmi díky minimalizaci potenciálu pro vznik konfliktu, jenž je vlastní každé mezilidské výměně*.“ Pro hladký chod komunikace pak Lakoffová postuluje tři zásady: 1) „nikomu nic nevnucuj“, 2) „dej možnost volby“ a 3) „chovej se přátelsky, aby se adresát cítil dobře“ (HIRSCHOVÁ, 2006, s. 171).

Naproti tomu Geoffrey Leech staví na Griceově teorii kooperace¹ a říká, že zdvořilost společně s principem spolupráce je nutná k zajištění toho, aby byla komunikace úspěšná. Zároveň tím však dochází k porušení Griceových konverzačních maxim, neboť Leech předkládá názor, že v komunikaci není důležité pouze to, aby se všichni její účastníci snažili minimalizovat nepochopení u druhých, ale stejně tak důležitá je právě zdvořilost, jež udržuje přátelské vztahy mezi komunikanty (BAREŠOVÁ, 2008, s. 19). Ba naopak udržení konverzace v chodu je často důležitější než přesné vyjadřování. Staví tak princip zdvořilosti naroveň s principem spolupráce. Třetí relevantní teorií, která by mohla napomoci k pochopení zdvořilosti jako společenského i jazykového fenoménu je teorie Penelope Brownové a

¹ Paul Grice – americký lingvista britského původu, jenž přišel s teorií konverzačních maxim, jednoduchých pravidel, které by měli účastníci komunikace dodržovat, aby komunikace byla co nejvíce efektivní a zcela bez nejasností. Jedná se tedy o koncepci vzájemné spolupráce, kdy se všichni komunikanti spolupodílejí na co největší míře přesnosti vyjádření (ČERMÁK, 2007, s. 92).

Stephena C. Levinsona, kteří uvažují o zdvořilosti především jako o vyhýbání se konfliktu (BAREŠOVÁ, 2008, s. 21) a zavádějí pojem „tvář“, čímž je dle Hirschové (2006, s. 171) míněno *„sebehodnocení a sebeprojekce účastníků komunikace, které však mohou být uspokojivě realizovány pouze v interakci s jinými osobami.“* Je tedy zřejmé, že přestože se mohou jednotlivé teorie lišit ve formulacích a vůbec v uchopení celého problému, lze o zobecněné definici zdvořilosti postulované ve druhém odstavci tohoto úvodu uvažovat jako o obecně platné.

Nesmíme však zapomínat na skutečnost, že každá kultura má svá vlastní pravidla zdvořilosti založená na historickém a společenském vývoji. Nejrozličnější kultury vnímají zdvořilost odlišným způsobem a proto je jen samozřejmé, že se v různých kulturách s tímto fenoménem nakládá jinak. Od toho se pak odvíjí také rozrůzněnost projevů zdvořilosti v jazyce, kdy každý jazyk pro její vyjádření užívá své vlastní charakteristické jazykové prostředky (BAREŠOVÁ, 2008, s. 11). Ačkoliv se do značné míry můžeme spoléhat na své vlastní jazykové a společenské povědomí, v mezikulturní komunikaci bychom měli mít neustále na paměti, že zdvořilost hraje v odlišných kulturách vždy jinou roli a podle toho se také v různých jazycích realizuje jiným způsobem a v jiné míře.

V japonské společnosti má v rámci mezilidské komunikace zdvořilost klíčové postavení. Je to více než pochopitelné, známe-li historický a společenský kontext. Kozaki Seidži ve své knize píše na toto téma:

„Japonsko je ostrovní země obklopená ze všech stran mořem. Až do období Meidži obyčejní lidé ani nepomysleli na cestování do zámoří a neměli téměř příležitost setkat se s cizinci. Protože se Japonsko nachází na východ od pevniny a je chráněno okolním mořem, nemuseli se jeho obyvatelé ani příliš obávat žádného nepřítele zvenčí. Díky tomu by mohli Japonci od pradávna žít v míru, tak tomu však nebylo. Za absence vnější hrozby bylo často snadné najít nepřítele uvnitř. Navýsost důležité bylo brát ohledy na druhé, a to jak v dobré i špatném slova smyslu. Proto bylo jen přirozené, že v Japonsku došlo k rozvoji honorifických výrazů keigo“ (KOZAKI, 2007, s. 17).²

Potřeba zdvořilosti a systému honorifických výrazů jako prostředku pro udržování dobrých mezilidských vztahů není jen otázkou minulosti. V současné japonské společnosti je zdvořilost stále jedním z opěrných pilířů komunikace. Neslouží výhradně jen k vyjadřování společensky vyžadované dávky úcty vůči druhé či třetí osobě, ale přispívá k formálnímu

² Překlad z japonštiny do českého jazyka je v tomto i ostatních případech dílem autora práce.

charakteru vyjádření a hladkému průběhu komunikace (BAREŠOVÁ, 2008, s. 41). Systém honorifických výrazů vlastní japonskému jazyku prošel za posledních více než sto let velmi dlouhou cestu plnou změn. Stejně tak se postupně měnil také přístup japonských jazykovědců ke zdvořilosti jako jazykové kategorii. Cílem této práce však není diachronní zkoumání honorifik v japonštině, nýbrž synchronní popis stávajícího systému. Tak se konečně dostávám k zásadní otázce, tedy co je vlastně náplní této práce?

Ve své bakalářské práci si kladu za cíl důkladně a v logickém sledu popsat stávající systém morfologických a lexikálních jazykových prostředků, jež se podílejí na vyjadřování zdvořilosti v japonském jazyce. V první kapitole práce se věnuji základním principům zdvořilosti v japonštině, to znamená, že popisuji kategorii *keigo* z hlediska jazykové pragmatiky. Zajímá mne, jaká obecná pravidla a zásady platí pro užití výrazů každé z pěti rozebíraných podkategorií honorifických výrazů v japonštině. Druhá kapitola pak pojednává právě o systému japonských honorifik. Snažím se objasnit, jak se nově zavedená klasifikace výrazů *keigo* na pět podkategorií liší od téměř padesát let trvající praxe rozdělovat tyto výrazy do tří skupin. Pátrám po rozdílech v těchto dvou klasifikacích a důvodu, proč doznal stávající systém změny.

Ve třetí kapitole se postupně zabývám všemi pěti kategoriemi honorifických výrazů a systematicky popisuji jak pravidla a postupy jejich užívání, tak konkrétní prostředky a způsoby vyjádření té které roviny zdvořilosti. Mým cílem je zde podat ucelený přehled nejdůležitějších jazykových prostředků, které se mohou podílet na zdvořilé komunikaci. Rozhodně si nekladu za cíl vyčerpávajícím způsobem popsat všechny existující tvary, jejich variantu a způsoby použití. Soustředím se především na reprezentativní tvary jednotlivých kategorií, výčet tedy není kompletní. Pro větší přehlednost a snadné pochopení jsem přímo do textu zasadil množství ilustrativních příkladů a tabulek. V závěru pak shrnuji, celkový výstup práce a přidávám svůj vlastní názor na danou problematiku.

Co se týče použité literatury, až na výjimky jsem se snažil vycházet z publikací vydaných v průběhu posledních asi dvaceti let. Jedná se především o japonsky psané odborné knihy z per renomovaných odborníků na problematiku honorifických výrazů v japonštině, jako jsou profesorka Sakamoto, profesor Kabaja a především profesor Kikuči, jehož dílo s názvem „*Keigo*“ pro mne bylo cenným zdrojem. Dílo profesora Kikučiho je totiž jednou z mála odborných japonských publikací, která se vyčerpávajícím způsobem věnuje klasifikaci a popisu konkrétních honorifických prostředků. Opíral jsem se také o anglicky psané publikace nejaponských autorů a některé serióznější populárně naučné příručky pro Japonce.

1. Keigo jako pragmatická kategorie

Jak napovídá již sám název práce, jazykovou kategorií reprezentující v japonském jazyce výrazy vyjadřující uctivost, skromnost a zdvořilost, se nazývá 敬語 *keigo*, do češtiny pak tento výraz překládám jako „honorifické výrazy“. Systém zdvořilosti v japonštině je podmíněn kulturním a historickým vývojem japonské společnosti, od padesátých let dvacátého století je však užívání zdvořilosti kodifikováno také normativními opatřeními ze strany příslušných státních orgánů. Lze tedy říci, že až po skončení druhé světové války dochází ke zformování současného paradigmatu sestávajícího jak z honorifik samotných, tak i z pravidel jejich užívání v konkrétních situacích.

„Keigo je kategorie výrazů, která mluvčímu umožňuje vyjadřovat se s ohledem na postavení adresáta a vlastní relativní postavení vůči němu“ (KOZAKI, 2007, s. 14).

Pro západní svět je kategorie *keigo* v japonštině známa jako „zdvořilost“, „uctivé vyjadřování“, „jazyková formálnost“ nebo jen jako zdvořilý či uctivý styl promluvy (WETZEL, 2009, s. 1). To však nikterak nevystihuje podstatu této jazykové kategorie, neboť *keigo* tvoří v japonštině mnohem komplikovanější a provázanější jazykový fenomén, než se může na první pohled zdát. Z toho důvodu je třeba nejprve definovat, k čemu přesně termín *keigo* odkazuje, o což bych se chtěl pokusit v této kapitole.

Svého druhu axiomem pro jazyk vůbec je dualita jazykového úkonu, kdy se jazykový subjekt vyjadřuje k předmětu svého vnímání. Z hlediska významu výpovědi tedy můžeme rozlišovat mezi objektivním významem³, jenž odkazuje k předmětu vnímání a významem subjektivním⁴, jež se týká subjektivních dojmů a hodnocení mluvčího vůči vnímanému objektu (WATANABE, 2000, s. 108).

Do sféry subjektivního významu patří mimo jiné také jazyková kategorie zastřešující „osobně laděné výrazy“, v japonštině 待遇表現 *taigū hjógen*. Tato jazyková kategorie v sobě zahrnuje soubor paradigmat výrazů, jež sice sdílí stejný objektivní význam, tedy vypovídají o naprosto stejné skutečnosti, avšak z hlediska významu subjektivního se od sebe liší. Vyjadřují totiž odlišný „přístup“ či „postoj“⁵ vůči posluchači nebo referentu promluvy.

³ 対象の意味 *taišóteki imi*

⁴ 主体の意味 *šutaiteki imi*

⁵ Japonsky 扱 *acukai*

Osobně laděné výrazy tedy můžeme definovat jako tu část japonského lexika, která autoru promluvy umožňuje vyjadřovat se s ohledem na referenta a posluchače promluvy, i na druh komunikační situace, případně osoby, jež jsou rozhovoru přítomny. Mluvčí tak má možnost zvolit z paradigmatu výrazů popisujících stejnou objektivní skutečnost ten, který je vhodný z hlediska osobně podmíněného významu (KIKUČI, 2003, s. 33).

Profesor Kikuči Jasuto (2003) vysvětluje fungování osobně laděných výrazů pomocí jednoduchého vzorce. Například výrazy *kuru*, *mairu*, *iraššaru* a *kijagaru* sdílejí stejný objektivní význam „přijít“. Přiřadíme-li tomuto objektivnímu významu písmeno M^6 , budou pak všechny výše zmíněné výrazy sdílet naprosto stejné M . V čem se od sebe odlišují, je již zmiňovaný „postoj“ mluvčího. Profesor Kikuči ho nazývá „osobně laděným významem“⁷ a ve vzorci mu přiřazuje písmeno α . Zatímco objektivní význam M je pro všechny výrazy stejný, osobně laděný význam α se výraz od výrazu liší. Význam slova *iraššaru* tak například můžeme popsat jako $M + \alpha_1$, kdy M odkazuje k objektivnímu významu „přijít“ a α osobně laděnému významu, v tomto případě o úctu vůči činiteli onoho „přicházení“. Sloveso *mairu* pak popíšeme jako $M + \alpha_2$, kdy α_2 nese příznak snížení postavení činitele děje⁸. Naopak výraz *kijagaru*, definované jako $M + \alpha_3$, v sobě ze strany mluvčího nese příznak negativních emocí vůči jeho činiteli. Rozlišením objektivního a osobně laděného významu lze tedy definovat rozdíl mezi jednotlivými výrazy E^9 . Zobecněný vzorec $E_n = M + \alpha_n$ lze tedy považovat za definici osobně laděných výrazů. Co se týče slovesa *kuru*, kromě objektivního významu „přijít“ nemá žádný osobně laděný příznak a z tohoto hlediska ho tedy lze považovat za neutrální výraz. (KIKUČI, 2003, s. 33-34)

Osobně laděné výrazy v japonštině jsou tedy výrazy, které kromě objektivního významu v sobě mají zakódován určitý osobně laděný příznak. Skupiny slov se stejným objektivním významem tak tvoří paradigma, ze kterého mluvčí volí konkrétní výraz s ohledem na nejrůznější sociopragmatické faktory. Vliv na selekci konkrétních prostředků může mít například sociální pozice mluvčího a posluchače, míra formálnosti situace nebo osobní vztah komunikantů (KIKUČI, 2003, s. 36-42). Do kategorie *taigú hjógen* je tak možno zařadit výrazy nesoucí osobně laděný význam rozlišitelný na poměrně široké škále, od pozitivního až k zřetelně negativnímu. Honorifické výrazy pak budou tvořit tu část osobně

⁶ Z anglického *meaning* = význam, smysl

⁷ 待遇の意味 *taigúteki imi*

⁸ Platí pro většinou 1. osobu. V japonštině lze snížením vlastního postavení vyjádřit úctu vůči posluchači či referentu promluvy. Jakými mechanismy je zdvořilost v japonštině vyjadřována bude popsáno v příslušné kapitole.

⁹ Z anglického *expression* = výraz

laděných výrazů, jež vytváří paradigma lexikálních výrazů i morfologických struktur, jejichž hlavním cílem je vyjádření určitého stupně zdvořilosti vůči konkrétní osobě či osobám.

Zamyslíme-li se však nad tím, co jsou to vlastně honorifické výrazy, měli bychom dojít k závěru, že jsou to komunikační výrazy určené ke zdvořilému vyjadřování vůči druhým osobám. V širším smyslu totiž „výraz“ nelze omezovat pouze na jazyk, ale je třeba uvažovat také o mimojazykových výrazových prostředcích, jež bezesporu můžeme prohlásit za nepostradatelnou součást komunikace. Nejen slovy, ale také gesty či nejazykovými zvuky lze vyjadřovat určité „postoje“, jež s sebou přinášejí příslušné osobně laděné významy, jak pozitivní, tak i negativní. Znamená to tedy, že pro vyjádření osobně laděných významů můžeme volit z jazykových i nejazykových prostředků (KIKUČI, 2003, s. 16). Nejazykovým prostředkem může být například úklona, jež je v Japonsku ritualizovanou formou pro vyjadřování úcty a podle hloubky úklony se dokonce míra takto vyjádřené úcty liší.

Kategorii *keigo* tak lze na základě výše popsaných kritérií popsat jako skupinu jazykových prostředků, jež mluvčímu umožňují vyjadřovat určitý objektivní význam, ať komunikuje s kýmkoliv, o komkoliv a za jakékoliv situace. Volbou konkrétního výrazu nebo morfologické struktury z této jazykové kategorie má totiž mluvčí možnost flexibilně se vyjadřovat zdvořile za každé situace.

O kategorii *keigo* se mluví jako o souboru výrazů vyjadřujících úctu či zdvořilost. Důležitá je ale skutečnost, že užití některého z takovýchto výrazů nemusí nutně vyjadřovat mluvčího skutečně míněný pocit úcty či respektu vůči referentu promluvy. Kikuči (2003, s. 89) toto ilustruje na situaci, kdy zaměstnanec firmy mluví o svém nadřízeném. Nachází-li se ve firemním prostředí, bude si vědom svého okolí a s ohledem na nadřízeného použije *keigo*. Mimo firmu, třeba při probírání klepů týkajících se nadřízené osoby vůči ní zdvořilosti nepoužije. Přestože zaměstnanec z předchozího příkladu nemá svého nadřízeného ve zvláštní úctě jakožto člověka, ve firemním prostředí *keigo* použije. Užití honorifických výrazů není totiž podmíněno pouze vědomím vertikálně orientovaných společenských vztahů mezi komunikanty, ale také mluvčího vůlí tyto výrazy použít. Pokud by se zaměstnanec rozhodl vůči nadřízenému *keigo* nepoužít, je to jeho plné právo. Nejspíše by se však nevyhnul jistému sankcionování ze strany kolektivu. Tím, že se rozhodne *keigo* použít, dává vůči nadřízenému najevo jistou dávku úcty. Lze tedy říci, že samotným úmyslem vyjadřovat se uctivě lze vyjádřit ohledy vůči příslušné osobě.

V souvislosti s užitím honorifických výrazů je třeba učinit jednu důležitou poznámku ohledně chápání mentálního prostoru japonskými mluvčími. Japonci vnímají předěl mezi dvěma prostorovými okruhy, ウチ *uchi* neboli „uvnitř“ a ソト, čili „vně“. Toto rozdělení má v japonské kultuře velmi dlouhou a důležitou tradici, která se projevuje také v jazyce, a nezanedbatelnou roli hraje právě při vyjadřování zdvořilosti. Pojmem *uchi* se míní okruh lidí blízký mluvčímu, tedy jeho příbuzní, přátelé, zaměstnanci stejné firmy, apod. Termín *soto* je pak pravým opakem, zahrnuje osoby, které přicházejí zvenčí a mluvčí je nezná buď vůbec, nebo jen povrchně. (WETZEL, 2009, s. 6)

2. Způsoby klasifikace

Jak jsem již zmínil v předchozí kapitole, co je běžně označováno jako *keigo*, je vlastně soubor honorifických výrazů, jimiž je v japonštině možno vyjadřovat nejrůznější odstíny zdvořilosti¹⁰, a to podle přesně stanovených pragmatických zásad. S ohledem na referenta a adresáta promluvy volí mluvčí adekvátní zdvořilostní výrazy z této jazykové kategorie. V rámci poměrně široké skupiny výrazů lze vymezit několik pragmatických podkategorií, které na sebe vážou konkrétní lexikální a morfologické prostředky. Proto dříve než přejdu k popisu těchto konkrétních prostředků a pravidel jejich užití, musím se nejprve věnovat otázce klasifikace honorifických výrazů *keigo*. V případě moderní japonštiny lze hovořit o dvou způsobech klasifikace honorifických výrazů. Zavedený způsob tradičně rozlišoval tři skupiny výrazů, zatímco nově přijatý systém je konstituován pěti podkategoriemi. Jakým způsobem se od sebe tyto dva přístupy liší, podrobně rozeberu v následujících oddílech 2.1 a 2.2.

2.1 Klasifikace na tři kategorie

Klasifikace honorifických výrazů na tři kategorie se dostala do povědomí odborné i laické veřejnosti již v 50. letech 20. století. Otcem této teorie je profesor Saeki, který s rozdělením honorifických výrazů na tři kategorie přišel již v roce 1953 (WETZEL, 2009, s. 25). Tento způsob klasifikace honorifik na tři kategorie je dnes obecně označován jako 三分類 *sanbunrui*. Tyto tři kategorie byly: uctivost 尊敬語 *sonkeigo*, skromnost 謙讓語 *kendžógo* a slušnost 丁寧語 *teineigo* (BAREŠOVÁ, 2008 str. 38). Uctivé výrazy se užívají pro vyjádření úcty¹¹ vůči činiteli děje a osobám, věcem a situacím, jež odkazují k jeho mentálnímu prostoru *uchi* (BAREŠOVÁ, 2008, s. 38). Použití skromných výrazů mluvčímu umožňuje snížit vlastní¹² postavení a nepřímou tak vyjádřit úctu adresátu, případně referentu promluvy. Jedná se tedy o způsob vyjádření, který dává jasně najevo mluvčího skromnost a ohledy vůči ostatním (BAREŠOVÁ, 2008, s. 38). Poslední kategorie, slušnost, zahrnuje

¹⁰ Termín zdvořilost užívám v této práci s odkazem na zdvořilé vyjadřování v opozici k vyjadřování neutrálnímu, nezdvořilému. Neužívám tedy tento termín s odkazem k žádné konkrétní kategorii honorifických výrazů *keigo*.

¹¹ Zde je třeba úctu chápat v širším společenském smyslu, tedy jako mluvčího uznání společensky vyšší pozice adresáta či referenta v konkrétní situaci (BAREŠOVÁ, 2008, s. 38).

¹² Případně postavení příslušníků jeho skupiny.

prostředky, díky nimž mluvčí zaujímá s ohledem na posluchače formální postavení a vyjadřuje se vůči němu slušně (KOZAKI, 2007, s. 32).

2.2 Současná klasifikace na pět kategorií

Novější způsob klasifikace japonských honorifik na pět kategorií je známý jako 五分類 *gobunrui*. Tento pohled na rozdělení honorifik se v pracích odborníků na dané téma objevuje již od devadesátých let, ale oficiálního přijetí se mu dostalo až v roce 2007 díky vydání zprávy Kulturní komise¹³ japonského Ministerstva školství, tělovýchovy, kultury, vědy a technologií, jež měla za úkol sestavit materiál upravující užívání honorifických výrazů, který by korespondoval se stavem japonské společnosti na počátku 21. století (BUNKA, 2007, s. 2).

Bere ve větší míře v potaz rozdíl ve vyjadřování zdvořilosti ve vztahu k adresátu promluvy, tzv. 対者敬語¹⁴ *taiša keigo* na straně jedné a zdvořilost vůči referentu promluvy 素材敬語¹⁵ *sozai keigo* na straně druhé. Jedinou kategorií honorifických výrazů, které se nedotkly žádné změny, je uctivost 尊敬語 *sonkeigo*. Naopak skromné výrazy 謙讓語 *kendžógo* se dočkaly rozdělení na dvě kategorie na základě zacílení zdvořilosti. Do kategorie 謙讓語 I *kendžógo I* patří výrazy vyjadřující zdvořilost vůči osobě, o které se komunikuje. Kategorie 謙讓語 II *kendžógo II* pak v sobě shromažďuje skromné výrazy vyjadřující zdvořilost vůči komunikačnímu partnerovi (Barešová, 2008, s. 38). Jedná se o „výrazy sloužící ke skromné promluvě o vlastních skutcích a okolnostech, jejímž adresátem je osoba stojící nám tváří v tvář“ (KOZAKI, 2007, s. 33).

Podle japonské školní gramatiky se žáci učí, že uctivost *sonkeigo* jsou takové výrazy, které povyšují postavení větného podmětu. Skromné výrazy *kendžógo I* naproti tomu podmět věty snižují na nižší postavení. Tato definice sice není chybná, nereflektuje však fakt, že v rámci této kategorie existují skupiny výrazů, které se svým charakterem navzájem liší (KONDÓ, 2008, s. 40). Konkrétně se jedná o problém, vůči komu je skromnost obsažená ve výpovědi směřována. Tuto situaci nejlépe ilustruje dvojice příkladů (1a) a (1b).

¹³ 文化審議会 *bunka šingikai*

¹⁴ Někdy též 対話敬語 *taiwa keigo*

¹⁵ Někdy též 話題敬語 *wadai keigo*

(1a) *私はそのやくざに、早く足を洗うように申し上げました。 (KIKUČI, 2003, s. 254) *Řekl jsem tomu mafiánovi, aby vystoupil z jakuzy.*

(1b) 私はそのやくざに、早く足を洗うように申しました。 (KIKUČI, 2003, s. 254)

Řekl jsem tomu mafiánovi, aby vystoupil z jakuzy.

Z hlediska objektivního obsahu jsou obě věty naprosto totožné. Jediný, ale zásadní rozdíl je v tvaru finálního slovesa, respektive v jeho funkci. Zatímco sloveso *móšiageru* v příkladu (1a) patří mezi zdvořilost vůči referentu promluvy, tzv. *sozai keigo*, sloveso *mósu* v příkladu (1b) se řadí mezi *taiwa keigo*, zdvořilost vůči posluchači. Rozdíl mezi oběma větami spočívá tedy v tom, že v (1a) užívá mluvčí zdvořilost vůči příslušníku jakuzy, o kterém mluví a ve (1b) vůči komunikačnímu partnerovi, ke kterému promlouvá. Příkladová věta (1a) je z hlediska správného užití honorifických výrazů nepřipustná. V obou případech se přitom jedná o výrazy, které dříve patřily pod jednotnou kategorii *kendžógo*. Je tedy zřejmé vidět odlišný charakter jazykových prostředků nově rozlišených do dvou kategorií.

Další skupinou jazykových prostředků spadajících mezi honorifické výrazy *keigo*, je slušnost 丁寧語 *teineigo*. V rámci této kategorie mluvčí volí výrazy s ohledem na slušné vyjadřování vůči posluchači. Poslední kategorií, která se v této detailnější klasifikaci nově vymezuje, jsou výrazy *bikago*, jež mají za úkol zkrášlovat promluvu a dodávat jí nádech noblesy. Jedná se o prostředky, které zvyšují úroveň kultivovanosti a vytříbenosti vyjadřování. Někdy tato skupina bývá považována za třetí podkategorii zdvořilosti vůči referentu promluvy, jindy se vymezuje jako samostatná kategorie (BAREŠOVÁ, 2008, s. 38). Jelikož tyto výrazy často fungují bez přímé souvislosti k referentu promluvy, přikláním se k jejich vymezení jako zvláštní skupiny prostředků. Tak se k tomuto problému ostatně staví také Kikuči (2010, s. 107), který *bikago* označuje jako 準敬語 *džunkeigo*, tedy jakési *kvasi-keigo*.

Podíváme-li se na tabulku č. 1, uvidíme, že ve starší klasifikaci honorifik na tři kategorie se zohledňoval především statut větného podmětu. Uctivé výrazy *sonkeigo* statut podmětu povyšují, zatímco jednou z funkcí skromných výrazů *kendžógo* bylo naopak pozici podmětu snižovat a vyjadřovat se tímto způsobem zdvořile vůči posluchači. Tato klasifikace tedy rozděluje *keigo* s ohledem na mechanismy, na jejichž základě je vyjadřována zdvořilost vůči osobám, o kterých se mluví. Výrazy *teineigo*, jež nemají k obsahu promluvy žádný vztah, jsou proto vyčleněny jako samostatná kategorie.

Honorifické výrazy (<i>keigo</i>)	Tři kategorie (<i>sanbunrui</i>)			Pět kategorií (<i>gobunrui</i>)		
	Název kategorie	Postoj vůči podmětu	Zacílení zdvořilosti	Název kategorie	Postoj vůči podmětu	Zacílení zdvořilosti
	uctivé výrazy (<i>sonkeigo</i>)	↑	referent promluvy	uctivé výrazy (<i>sonkeigo</i>)	↑	referent promluvy
	skromné výrazy (<i>kendžógo</i>)	↓	referent promluvy/ adresát promluvy	skromné výrazy (<i>kendžógo I</i>)	↓	referent promluvy
				skromné výrazy (<i>kendžógo II</i>)	↓	adresát promluvy
	slušné výrazy (<i>teineigo</i>)	X	adresát promluvy	slušné výrazy (<i>teineigo</i>)	X	adresát promluvy
				výrazy zkrášlující promluvu (<i>bikago</i>)	X	X

Tabulka č. 1 Klasifikace honorifických výrazů

Nová klasifikace na pět kategorií je oproti tomu založena na rozlišení výrazů podle kritéria *taiša keigo* x *sozai keigo*, zohledňuje tedy především zacílení vyjadřované zdvořilosti. V případě uctivosti *sonkeigo* a skromnosti *kendžógo I* se jedná o výrazy vyjadřující zdvořilost vůči referentu promluvy. Skromnost *kendžógo II* a slušnost *teineigo* naproti tomu vyjadřují zdvořilost vůči adresátu. Kategorie *bikago* se nevztahuje ani k obsahu promluvy, ani k jejímu adresátovi, proto často nebývá považována za pravé *keigo*.

3. Pragmatický a formální popis jednotlivých kategorií

V této kapitole se budu věnovat právě popisu systému těchto prostředků. Představím jednotlivé kategorie, o nichž se obecně mluví v souladu se zavedenou kategorizací a u každé z nich se pokusím vyčerpávajícím způsobem popsat a utřídit všechny morfologické, lexikální, případně syntaktické prostředky.

3.1 Sonkeigo: uctivost vůči činiteli děje

Jak jsem již nastínil v předchozí kapitole, *sonkeigo* je jedna z pěti podkategorií patřících do jazykové kategorie souhrnně nazývané jako honorifické výrazy, japonsky *keigo*. Do češtiny pak termín *sonkeigo* překládám jako „uctivé výrazy“ či „uctivost“. V rámci honorifických výrazů *keigo* zaujímá *sonkeigo* místo pragmatické kategorie, ve které jsou soustředěny lexikální a morfologické prostředky, jejichž hlavní funkcí je vyjádření úcty, respektu či ohledů vůči někomu, o kom se hovoří.

Z mluvnického hlediska se jedná o výrazy, které se týkají pouze podmětu věty. Užitím uctivých výrazů mluvčí staví činitele děje na jakýsi piedestal a tímto povýšením oproti ostatním mu vyjadřuje úctu. Jedná se tedy o honorifické výrazy, jež se vážou na obsah promluvy, stejně jako například výrazy z kategorie *kendžógo I*, které se budu věnovat v následující podkapitole. V japonštině se pro tento druh honorifik užívá označení 素材敬語 *sozai keigo* či 話題敬語 *wadai keigo* a jedná se o honorifické výrazy vztahující se k obsahu promluvy, zjednodušeně řečeno k osobám, o kterých se mluví.

3.1.1 Pravidla užití

Jak ale upozorňuje Kikuči (2003, s. 115-116), nemusí se nutně jednat o někoho s vyšším společenským postavením ani mluvčím projevovaná úcta nemusí být míněna opravdově. Pouze na úrovni jazykového vyjádření je v danou chvíli a na daném místě podmět pronesené věty postaven na vyšší úroveň, než na jakém by se nacházel v případě zcela

neutrálního vyjádření. Například v příkladové větě (2) vystupuje sice větší množství postav, *sonkeigo* お運びになる však staví na vyšší pozici pouze podmět, tedy pana A. Bude tomu tak i v případě, že podmět nebude ve větě vyjádřený, jako je tomu v následujícím příkladu (3).

- (2) A さんが B さんを C さんの車で D さんの家までお運びになった。 (KIKUČI, 2003, s. 115)

Pan A laskavě odvezl pana B vozem pana C k domu pana D.

- (3) B さんを C さんの車で D さんの家から E さんの家までお運びになった。 (KIKUČI, 2003, s. 115)

Laskavě odvezl pana B vozem pana C od domu pana D k domu pana E.

Ať již tedy bude ve větě vystupovat postava jakkoliv hodna vyjádření úcty, nebude-li ve větě gramatickým podmětem, nelze s ohledem na ni užít *sonkeigo*. Z toho lze tedy vyvodit první dílčí definici: *sonkeigo* je kategorie jazykových prostředků, které mluvčímu umožňují vyzdvihnout podmět věty (KIKUČI, 2003, s. 116).

Výše uvedená definice pak logicky vede k otázce, vůči komu může být za použití této kategorie vyjadřována uctivost. Asi nejčastěji se na pozici podmětu objevuje gramatická druhá osoba, jako je tomu v příkladu (4).

- (4) [あなたは] 来週の会議には出席なさるんですね。 (KIKUČI, 2003, s. 117)

Příští týden se ráčíte¹⁶ zúčastnit schůze, že?

V případě, že se vyjadřujeme o společensky nadřazené osobě a ta je činitelem obsahu výpovědi¹⁷, je použití výrazů *sonkeigo* běžnou praxí. V případě velmi zdvořile se vyjadřujícího mluvčího však není vyloučené ani užití vůči podřízené druhé osobě (KIKUČI,

¹⁶ Archaické české slovo je použito pro lepší ozřejmení japonského způsobu vyjadřování.

¹⁷ Tedy gramatickým podmětem

2003, s. 117). Uctivé vyjadřování vůči třetí osobě, není-li navíc přítomna konverzaci naopak tak časté není. I v případě, že se jedná o stejného člověka, jestli je nebo není rozhovoru přítomen má velký vliv na užití honorifických výrazů. Velmi zdvořilí Japonci často užívají *keigo* i vůči osobám, jež se zrovna nenacházejí v doslechu. Je zde tedy zřejmě vidět, že se užití liší podle charakteru a přístupu člověk od člověka. Jedná-li se o někoho spojeného s komunikačním partnerem, často se o této osobě vyjadřuje uctivě, přestože by jinak nebyla takovýchto ohledů hodna.

(5) お宅の坊ちゃんはもう中学にお入りになったそうですね。(KIKUČI, 2003, s. 118)

Doslechl jsem se, že Váš potomek již začal docházet na nižší střední školu.

V příkladu (5) se mluvčí vyjadřuje o synovi komunikačního partnera uctivě právě proto, že je to rodinný příslušník osoby, s níž zrovna hovoří. S osobami patřícími do okruhu komunikačního partnera je tedy nutno zacházet jako by se jednalo o druhou mluvnickou osobu (KIKUČI, 2003, s. 118) a vyjadřovat se o nich uctivě, pokud jsou činiteli děje, pak je nutno užít *sonkeigo*.

V případě první mluvnické osoby, tedy mluvčího samého, je obecným pravidlem, že se *sonkeigo* použít nesmí. To platí i v případě, že se mluvčí vyjadřuje o třetí osobě patřící do okruhu jeho rodiny, známých, kolegů a podobně. Věty (6) a (7) jsou proto příkladem nesprávného užití uctivých jazykových prostředků.

(6) *私は今日パリにお発ちになります。

Pojedu do Paříže.

(7) 主人は今日パリにお発ちになります。

Manžel pojede do Paříže.

Pokud bychom měli formulovat několik nejdůležitější zásad užití kategorie *sonkeigo*, první a nejdůležitější z nich bude jistě výše nastíněná zásada, že mluvčí sám o sobě a osobách ze svého okolí nesmí použít uctivého vyjádření. Okruh osoby patřících na stranu mluvčího¹⁸ se mění podle konkrétní situace. Může se jednat o rodinu, přátele, kolegy z práce, členy stejného spolku, apod. Velmi tak záleží na tom, kdo je mluvčího partnerem v komunikaci. O osobách s vyšším společenským statutem se obvykle vyjadřujeme uctivě, hovoří-li však mluvčí s někým mimo svůj okruh, platí, že o osobách patřících do jeho sféry se nelze vyjadřovat uctivě, i kdyby byly mnohem výše postavené. Například ve firemním prostředí tak na telefonický dotaz zákazníka (8), zda je přítomen prezident firmy musíme odpovědět větou (9a), věta (9b) je příkladem chybného pragmatického vyhodnocení komunikační situace ze strany mluvčího, kdy dochází k nepřipustnému užití uctivého výrazu.

(8) 社長さん、いらっしゃいますか。

Je přítomen prezident firmy?

(9a) はい、おります。

*Ano, je.*¹⁹

(9b) *はい、いらっしゃいます。

*Ano, je.*²⁰

Podmětem věty nejčastěji bývá nějaká osoba či skupina osob, existuje však mnoho vět, kde tomu tak není. Víme-li, že *sonkeigo* nám dovoluje vyjadřovat se uctivě s ohledem na činitele děje v rámci promluvy, tedy vůči mluvnickému podmětu, následující příklady mohou být poněkud matoucí.

(10) お体はよくなりましたか。

Cítíte se lépe? (doslova Je ta tom Vaše tělo lépe?)

¹⁸ Pro popis mluvčího a osob jemu blízkých se používá japonský termín 内 *uchi* = uvnitř, osoby mimo okruh blízký mluvčímu se označuje 外 *soto* = vně, venku.

¹⁹ Použit skromný výraz z kategorie *kendžógo I*

²⁰ Použit uctivý výraz z kategorie *sonkeigo*

(11) お仕事は、もうお済になりましたか。

Práci jste již dokončil?

V příkladech (10) a (11) uctivé tvary sloves sice tvoří podmětovou vazbu s podstatnými jmény お体 *okarada*²¹, respektive お仕事 *ošigoto*²², samozřejmě to ale není tak, že by se mluvčí vyjadřoval uctivě právě o nich. Pokud je podmětem věty podstatné jméno označující část lidského těla, lidskou činnost nebo skutečností patřící či odkazující k nějaké osobě²³, je tomuto v širším smyslu „vlastníku“²⁴ nepřímou vyjadřována uctivost. Jednoduše řečeno, pokud v podmětu stojí věc Y, jejímž „vlastníkem“ je osoba X, použitím uctivého tvaru slovesa vůči takovému podmětu se nepřímou vyjadřuje uctivost vůči X. Tento typ uctivosti se v japonštině nazývá 所有者敬語 *šojúša keigo* (KIKUČI, 2003, s. 143).

3.1.2 Morfologie

V rámci kategorie *sonkeigo* se uplatňuje několik slovních druhů. Nejčastějším slovním druhem, kterého se v japonštině užívá při vyjadřování uctivosti, jsou slovesa. Existuje dokonce několik způsobů, jak ze základního tvaru slovesa vytvořit uctivý výraz. V této podkapitole se soustředím na popis toho, jakým způsobem se tyto uctivé tvary sloves tvoří, a jaké jsou pragmatické aspekty a omezení jednotlivých morfologických prostředků. Mezi další relevantní slovní druhy pak patří především podstatná jména, přídavná jména a zájmena.

3.1.2.1 Uctivé tvary sloves

Nejčastěji užívaným tvarem při tvorbě uctivých sloves je tzv. レル敬語 *reru keigo*. Tímto termínem se souhrnně označují slovesné tvary tvořené připojením sufixu *~reru* na první základ pětistupňových sloves a slovesa *suru*, a sufixu *~rareru* na stejný základ

²¹ V tomto případě přenesený význam „Váš zdravotní stav“.

²² Vaše práce

²³ Musí se samozřejmě jednat o druhou nebo třetí mluvnickou osobu.

²⁴ Japonsky 所有者 *šojúša* = vlastník, držitel

dvoustupňových sloves a slovesa *kuru* (KIKUČI, 2003, s. 144). Pro ilustraci uvádím tyto tvary v příkladech (12) a (13).

- (12) 社長が出席される。 Příklad sufixu ~*reru*.

Prezident společnosti se zúčastní.

- (13) 社長が寝られる。 Příklad sufixu ~*rareru*.

Prezident (společnosti) se již odebral na lože.

Jelikož jsou výše popsané tvary naprosto shodné s tvarem pasiva, je velmi snadné je vytvořit. Nelze tak však učinit úplně ze všech sloves. „Existují slovesa, u kterých vytvoření tohoto uctivého tvaru není možné. Jednak samozřejmě nelze uctivé tvary tvořit ze skromných sloves jako *mósu*, *oru* či *itasu*, ani sloves jako *je iru* nebo *kureru*. [...] Také ze sloves s negativním významem se obecně tvoří uctivé tvary velmi obtížně“ (KIKUČI, 2003, s. 144-145).

Druhou možností, jak vytvořit uctivý tvar slovesa, je připojení prefixů *o-/go-* a sufixu ~*ni naru*. Kikuči (2003, s. 145) tento typ dává do protikladu k předchozímu typu a nazývá ho ナル敬語 *naru keigo*. Oproti předchozímu typu, kdy strojovým připojením sufixu ~(ra)*reru* na první slovesný základ lze vytvořit uctivý tvar téměř z jakéhokoliv slovesa, v případě *naru keigo* musí mít mluvčí stále na paměti celou škálu pravidel a omezení.

Prvním problémem, na který při tvoření takovýchto uctivých sloves narazíme, je volba odpovídajícího prefixu. Obecné pravidlo říká, že prefix *o-* se pojí na slova japonského původu 和語 *wago*, prefix *go-* pak na sinojaponskou slovní zásobu 漢語 *kango*. Přejatá slova 外来語 *gairaigo* a onomatopoeia²⁵ na sebe obecně prefix nepojí (KOZAKI, 2007, s. 78). Dále je třeba vědět, jaký tvar slovesa na sebe tyto předpony váží. V případě prefixu *o-* se jedná o sloveso japonského původu ve druhém slovesném základu, za prefixem *go-* pak musí následovat sinojaponská složenina (KIKUČI, 2010, s. 39). V obou případech následuje přípona ~*ni naru*. Příklady (14a), (14b) ilustrují tvorbu uctivého tvaru ze slovesa japonského původu, (15a), (15b) pak ze sinojaponské složeniny.

²⁵ 擬態語 *gitaigo* – citoslovné výrazy odkazující na nějaký stav, nebo 擬音語 *giongo* – slova zvukomalebná.

(14a) 読む → お読みになる

Číst

(14b) 書く → お書きになる

Psát

(15a) 出席する → ご出席になる

Zúčastnit se

(15b) 卒業する → ご卒業になる

Absolvovat (vzdělávací instituci)

Pokud bychom měli oba typy uctivých sloves porovnat, *reru keigo* je rozšířené pro svou jednoduchost a snadné použití i osobami, které nejsou v používání honorifických výrazů příliš zběhlé. Tomu také odpovídá skutečnost, že tento typ uctivých výrazů se považuje za nejnižší z hlediska úrovně uctivosti. Typ *naru keigo* se užívá mnohem složitěji, proto se také považován za mnohem sofistikovanější způsob, jak se vyjadřovat uctivě. Přesněji řečeno, zatímco *naru keigo* je z pohledu míry uctivosti na stejné úrovni jako další tvary sloves, kterými se budu zabývat dále, *reru keigo* zaujímá oproti všem těmto tvarům zřetelně nižší postavení (KIKUČI, 2003, s. 146) V užívání jednotlivých tvarů však existují individuální odlišnosti. Japoncům navyklým na zdvořilou konverzaci se tvar *reru* jeví jako příliš neomalený a těm, kdo tento tvar běžně používají naopak *naru keigo* připadá jako zbytečně formální.

Oproti tvaru *reru* je v případě uctivých sloves typu *naru* poměrně velké množství případů, kdy nelze takovýto tvar použít. Prvním případem jsou slovesa, která jsou ve druhém slovesném základu tvořena pouze jednou mórou. Při tvorbě uctivého tvaru takových sloves se mluvčí musí buďto uchýlit k uctivému tvaru *reru*, který s sebou ovšem nese menší míru uctivosti, nebo užít tzv. 特定形 *tokuteikei*, tedy „specifický tvar“ uctivého slovesa. Určitá slovesa z výše popsaného i jiných, převážně zvykových důvodů, netvoří tvar *naru*, ale mají specifický, pouze jim vymezený tvar uctivého slovesa. Tato slovesa se nedají žádným způsobem odvodit a je třeba si je pamatovat, viz Tabulka specifických tvarů sloves.

V příkladech (16a) a (16b) uvádím uctivý tvar *reru* i specifický tvar dvou sloves, která podle výše uvedené zásady netvoří *naru keigo*.

(16a) 寝る → 寝られる X おやすみになる

Jít spát

(16b) する → される X なさる

Dělat

Kromě sloves, která jsou ve druhém slovesném základu tvořena pouze jednou mórou, netvoří tvar *naru* ani některá další slovesa. V jejich případě je to způsobeno zvykovým užitím daným historickým vývojem. V případě některých z nich lze sice uvažovat o přípustnosti alternativy *o/go ~ni naru*, většinou však platí, že pokud od daného slovesa existuje specifický tvar, jeho užití je mnohem přirozenější a bezproblémové. Přesto však existuje několik málo případů, kdy je možno užít jak specifické tvaru slovesa, tak tvar *naru*. Slovesa, která mají pouze specifický tvar slovesa, jsou uvedena v příkladech (17a) a (17b), sloveso s oběma přípustnými variantami pak v příkladu (18).

(17a) くれる → くださる

Dostat

(17b) 行く → いらっしゃる (おいでになる)

Jít, jet

(18) 風邪をひく → お風邪を召す X お風邪をおひきになる

Nachladit se

Ani slovesa, jejichž základ tvoří slova cizího původu²⁶ či onomatopoeia²⁷ netvoří *naru keigo*. Není to však proto, že by svou dispozicí nepřipouštěla vytvoření uctivého výrazu. Jak uvádí Kikuči (2003, s. 162), důvodem je zavedená praxe neužívat v kombinaci s nimi zdvořilostní prefix *o/go*. Ostatní uctivé tvary však vytvořit lze. Jedná se o *reru keigo* a dále tvar vytvořený připojením slovesa *~nasaru*²⁸. Příkladové věty (19) a (20) jsou tak v naprostém pořádku.

- (19) ご家庭でチンされれば、おいしく召し上がれますよ。

Po ohřátí v mikrovlnné troubě chutná výtečně.

- (20) 見事にスケッチなさいましたね。

To jste to ale překrásně naskicoval.

Další zvykové omezení užití tvaru *o/go ~ni naru* souvisí s významem samotných sloves. Nese-li sloveso negativní význam či konotaci, nelze v takovém případě použít uctivý tvar slovesa. Jedná se o slovesa s významem selhání, omylu, atd., viz příklad (21).

- (21) 倒産する、失敗する、ぼける、留年する

Zbankrotovat, selhat, být senilní, propadnout

Od podobných sloves nelze sice vytvořit tvar *naru*, tvar *reru* a uctivá forma tvořena slovesem *nasaru* bez užití prefixu je však přípustná. Otázkou ale je, jakým dojmem bude takový výpověď působit na posluchače. Vytvoření uctivého tvaru od slovesa nesoucího negativní význam může u posluchače jednoduše vyvolat dojem, že se jedná o ironii ze strany mluvčího (KIKUČI, 2003, s. 164; KOZAKI, 2007, s. 153) a původní záměr vyjadřovat se uctivě pak bude mít naprosto opačný efekt. Podobně je to i v případě hovorových či

²⁶ Například スケッチする *sukečči suru* - skicovat

²⁷ Například がっかりする *gakkari suru* - být zklamán

²⁸ Uctivá forma slovesa *suru* - dělat

slangových výrazů, které svým charakterem neformálního jazykového prostředku nejsou ze své podstaty vhodné k formálnímu vyjadřování uctivosti.

Kromě výše popsaných omezení je při užívání uctivého tvaru *o/go ni ~naru* mít na paměti ještě několik pravidel, a sice pro případ, že by bylo potřeba vytvořit tento tvar od slovesa v potenciálním či kauzativním tvaru, případně od složeného slovesa. V případě tvorby tvaru potenciálu uctivého slovesa platí zásada, že nejdříve je nutno vytvořit uctivý tvar slovesa a teprve poté jej převést do potenciálu (KIKUČI, 2010, s. 50). Situaci u sloves japonského původu ilustruje příklad (22a), u sinojaponských sloves (22b) a (22c).

(22a) 読む → お読みになる → お読みになれる

Moci/umět přečíst

(22b) 出席する → ご出席になる → ご出席になれる

Moci se zúčastnit

(22c) 見る → ご覧になる → ご覧になれる

Moci vidět

V případě kauzativa je situace mnohem složitější. Přípustnost tvarů kauzativa uctivých sloves je třeba posuzovat výraz od výrazu. Kikuči (2003, s. 174) říká, že některé tvary lze celkem bez problémů vytvořit vytvořením kauzativního tvaru slovesa a jeho následnou konverzí do uctivého tvaru (23). Další možnosti, o které lze uvažovat, je tvar pasiva, který se v uctivé formě příliš neužívá.

(23) 書く → 書かせる → お書かせになる

Nechat/přinutit napsat

Rozhodně však nelze říci, že by bylo tímto způsobem možno vytvořit kauzativum od všech uctivých tvarů sloves. Tvorba kauzativa opačným způsobem, tedy stejně jako u pasiva je však přinejmenším problematické. Připojením kauzativa, tedy tvaru vyjadřujícího výzvu k nějaké činnosti na uctivý tvar slovesa může celá výpověď vyznít ironicky a u posluchače vyvolat negativní odezvu (KIKUČI, 2003, s. 174-175). Proto je lepší se v případě formální konverzace kauzativu raději vyhnout.

Třetím problémem je tvorba uctivého tvaru od složených sloves sestávajících z plnovýznamových sloves a slovesných sufixů jako jsou *~hadžimeru*, *~kakeru*, *~cuzukeru*, *~owaru* a podobně. U takovýchto sloves platí stejné pravidlo jako u pasiva, a sice že nejprve se na sloveso převede do uctivého tvaru a teprve poté se napojí sloveso v pomocné modifikující funkci. Postup ilustruje příklad (24a). U sinojaponských sloves lze situaci vyřešit dvojím způsobem. Lze buď postupovat stejně jako v případě sloves japonského původu (24b), nebo lze výraz rozdělit na podstatné jméno a sloveso a uctivé tvary vytvořit odděleně (KIKUČI, 2010, s. 51), viz (25).

(24a) 書く → お書きになる → お書きになり始める

Začít psát

(24b) 説明 → ご説明になる → ご説明になり始める

Začít vysvětlovat

(25) 説明 → ご説明 → ご説明をお始めになる

Začít vysvětlovat

Dalším uctivým jazykovým prostředkem, kterým je třeba se zabývat, a který se v mém výkladu již několikrát vyskytl, je uctivé sloveso *~nasaru*. V první řadě ho lze užít jako uctivý specifický tvar *tokuteikei* plnovýznamového slovesa s významem „dělat“, viz (26).

(26) 何にしますか。 → 何になさいますか。

Co si dáte? / Co si ráčíte přát? / Přejete si, prosím?

Kromě toho se *nasaru* jako pomocné sloveso podílí na tvorbě uctivých konstrukcí, stejně jako předtím sloveso *~naru*. Pravidla pro tvoření uctivých sloves pomocí *~nasaru* se do velké míry podobají pravidlům pro tvorbu tvarů *o/go ~ni naru*, v některých zásadních ohledech se však liší. Asi největším rozdílem je skutečností, že se pomocné sloveso *~nasaru* zapojuje do uctivých konstrukcí dvěma způsoby, a sice samostatně nebo v kombinaci s honorifickým sufixem *o/go*. Pro obě varianty platí odlišná pravidla, kterým se budu věnovat v následujících odstavcích. Bez předpony *o/go* lze sloveso *~nasaru* užít jen v případě sinojaponských sloves, tzv. *sahendóši*²⁹. Pouhou záměnou slovesa *suru* za *nasaru* dojde k vytvoření uctivého tvaru, viz (27).

(27) 旅行する → 旅行なさる

Cestovat

Ještě o něco málo uctivější variantu s prefixem *o/go* je však kromě sinojaponských složenin (28a) možno napojit také na druhý slovesný základ sloves japonského původu (28b). Opět bude platit již známá zásada, že prefix *o* se pojí na japonskou slovní zásobu *wago* a prefix *[go]* na sinojaponská slova *kango* (KOZAKI, 2007, s. 85).

(28a) 出席する → ご出席なさる

Zúčastnit se

(28b) 読む → お読みなさる

Číst

Rozdíly v užití mezi takto vytvořenými slovesy japonského a sinojaponského původu sice v podstatě neexistují, obecně však platí, že sinojaponská slovesa se užívají mnohem častěji, než japonská, nejspíše proto, že pro japonské mluvčí se jedná v podstatě o substantivum plus sloveso *nasaru* (KIKUČI, 2003, s. 178). Stejně jako v případě *o/go ~ni*

²⁹ サ変動詞 *sahendóši* = slovesa tvořená substantivem sinojaponského původu a slovesem *suru*, dělat

naru nelze tvar *o/go ~nasaru* užít se slovy cizího původu *gairaigo* a zvukomalebnými výrazy. Varianta bez honorifického prefixu se ale takovému užítí nebrání (KIKUČI, 2010, s. 43), jak jsem ostatně popsál již v části věnované *naru keigo*. Na stejnou část práce odkazují také v souvislosti s dalšími restrikcemi v užívání *o/go ~nasaru*, neboť se s omezeními tohoto tvaru shodují. Mezi sinojaponskou slovní zásobou však existuje poměrně velké množství sloves, z nichž lze vytvořit jak variantu s honorifickým prefixem, tak bez něj, viz (29). Lze-li vytvořit obě varianty se slovesem *nasaru*, je automaticky od daného slovesa možno vytvořit také *naru keigo*.

(29) (ご) 活躍なさる、(ご) 希望なさる、(ご) 研究なさる

Být činný (při), přát si, zkoumat

Na druhé straně však není málo sinojaponských sloves, u kterých bude rodilý mluvčí dle svého jazykového citu považovat uctivý tvar *go ~nasaru* za přinejmenším problematický. Nejedná se přitom pouze o slova s negativním významem. Jednoduše je nutno smířit se s faktem, že v rámci sinojaponské slovní zásoby existují slova, která na sebe neváží honorifický sufix. Podle Kikučiho (2003 str. 180) to nelze vysvětlit jinak, než že se jedná o zvykově zavedenou praxi. Některá uctivá sinojaponská slovesa, jež na sebe neváží prefix, uvádím v příkladu (30).

(30) 運転する、営業する、水泳する、運動する、優勝する

Řídit, provozovat (co), plavat, cvičit, zvítězit

3.1.2.2 Uctivé výrazy vázané na podstatná jména

Kromě uctivých tvarů plnovýznamových sloves a sloves v pomocné modifikující funkci, jež tvoří základní osu uctivých výrazů *sonkeigo*, se do uctivé promluvy funkčně začleňují i ostatní slovní druhy. Konkrétně se jedná především o podstatná jména, zájmena,

přídavná jména a v menší míře taky příslovce. Morfologii a užití uctivých tvarů sloves jsem se věnoval v předcházející podkapitole, nyní se soustředím na uctivé výrazy a tvary související s podstatnými jmény.

V případě dynamických podstatných jmen, tedy takových podstatných jmen, která mají z hlediska významu charakter nějakého děje, se na pomyslný piedestal uctivosti staví činitel právě onoho děje. Tato podstatná jména jsou tvořena buď substantivizací sloves japonského původu³⁰, nebo sinojaponskou složeninou. Uctivý tvar je pak vytvořen připojením prefixu *o/go* a to podle pravidel popsanych v předešlé podkapitole. Předpona *o* se tedy pojí na slova japonského původu, zatímco *go* na slova sinojaponského původu. Takto vzniklé tvary nejsou součástí pouze slovesných konstrukcí v rámci kategorie *sonkeigo*, fungují ale i v ostatních podkategoriích honorifických výrazů. Kikuči (2003, s. 240) proto varuje: „*připojíme-li na slovo prefix o/go, neznamená to, že se musí nutně jednat o uctivý výraz sonkeigo, může jít také o skromnost kendžógo, slušnost teineigo nebo zkrášlující výrazy bikago.*“ Kromě toho však běžně stojí samostatně jako plnohodnotná podstatná jména, jako je tomu v příkladech (31a) a (31b).

(31a) お帰りはいつですか。

Kdy se vrátíte domů? (doslova Kdy proběhne váš návrat?)

(31b) ご出席はお待ちいたします。

Budu doufat, že se zúčastníte. (doslova Budu čekat na vaši účast.)

V případě obecných podstatných jmen popisujících nejružnější věci a předměty, je pomocí uctivého tvaru vyjadřována uctivost osobě, již je dané substantivum přivlastněno. Opět platí pravidlo, že se nesmí jednat o první osobu. Ve většině případů je ona osoba vlastníkem onoho předmětu³¹ a jedná se tak o *šojúša keigo* popsané v podkapitole věnované užití uctivých výrazů jako celku. Kromě vlastnického vztahu sem patří také vztah přináležitosti, může se například jednat o část těla apod. Dále to může být také věc, kterou daná osoba vytvořila nebo se podílela na jejím vzniku nebo prostě jen vztah vyplývající

³⁰ Taková podst. jm. mají vlastně tvar druhého slovesného základu, tedy stejného tvaru, jakého se užívá při tvorbě uctivých tvarů sloves, jako jsou *o~go~ni naru* (~nasaru, ~kudasaru, ~itadaku, ~da).

³¹ 所有者 *šojúša*

z kontextu. Dosadíme-li za takové substantivum například fotografii³², užitím uctivého prefixu bude uctivost vyjadřována v prvním případě jejímu majiteli, ve druhém případě tomu, kdo fotografii pořídil a v posledním případě například tomu, kdo je na ní zobrazen. Uctivá substantiva odkazující k osobám, jako například *gomusuko*³³, povyšují na piedestal jednak onu osobu samotnou, v našem případě syna *musuko*, ale současně také osobu v roli „vlastníka“ *šojúša*³⁴ vázanou přivlastňovacím vztahem (KIKUČI, 2003, s. 241).

Nyní uvedu několik honorifických prefixů, jimiž lze tvořit uctivé varianty od podstatných jmen. Nejrozšířenější zdvořilostní předponou v rámci honorifik je dvojice *o/go*, v psaném projevu někdy znázorňována znakem 御. Tato dvojice předpon není doménou výhradně uctivých výrazů, ale funkčně se zapojuje do tvoření tvarů ostatních honorifických kategorií. Již dříve jsem nastínil obecné pravidlo užívat prefix *o* ve spojení se slovo japonského původu a prefix *go* pak v kombinaci se slovy *kango* (33). U podstatných jmen se však nacházejí mnohé výjimky, viz příklad (33).

(32) お名前、お体、ご家族、ご著書

Vaše jméno, Vaše tělo (zdraví), Vaše rodina, Vaše literární dílo

(33) お返事、お写真、お電話

Vaše odpověď, Vaše fotografie, Váš telefon (hovor)

Existuje však celá řada dalších prefixů, jež se spíše než při mluveném vyjadřování uplatňují v korespondenci. Jelikož honorifické výrazy užívané v psaném projevu stojí mimo okruh zájmu této práce, budu jim věnovat jen sporadickou pozornost ve formě jejich základní charakteristiky. Stejným čínským znakem 御 lze zapsat také další tři prefixy, *on*, *mi*, a *gjo*. Nejedná se však už o univerzální prefixy jako v případě *o/go* a jejich užití je omezeno na konkrétní lexikální prostředky. V případě předpony *on* se jedná většinou o substantiva směřující uctivost na druhou mluvnickou osobu, například 御地 *onči*, „Vaše ctěné bydliště“. Prefix *mi* konotuje císařský dvůr a japonskou šintoistickou tradici, proto se historicky užívá se

³² お写真 *ošašin*

³³ ご息子 *gomusuko* = Váš ctěný syn

³⁴ V tomto konkrétním případě se bude jednat o rodiče 親 *oja*

slovy odkazujícími k těmto jevům jako 御代 *mijo*, „vláda vznešeného císaře“ či 御子 *miko*, „ctěný syn císaře“. Posledním prefix, jenž se zapisuje stejným čínským znakem 御, je prefix *gjo*, který se dnes již příliš nepoužívá, neboť opět odkazuje převážně k císaři. Příkladem může být slovo 御物 *gjobucu*, „císařský poklad“. Podobně je to také s předponou *gjoku*, psáno 玉, jež je také symbolem úcty vůči císařské rodině. Dokládají to slova jako 玉座 *gjokuza*, „císařský trůn“ (KIKUČI, 2003, s. 242).

Další skupina uctivých prefixů se často vyskytuje dohromady s předponou 御 *go*. Patří sem předpony *kó*, *son* a *hó*, které se podílejí na tvorbě výrazů vyjadřujících uctivost vůči druhé mluvnické osobě, tedy vůči adresátu dopisu. Patří sem substantiva jako například (御) 高説 *kósecu* nesoucí význam „Váš ctěný názor“, (御) 尊顔 *songan*, „Vaše ctěná tvář“, nebo (御) 芳名 *hómei*, „Vaše ctěné jméno“. Prefix 令 *rei* užívaný výhradně v psaném projevu, působí při vytváření uctivých výrazů vůči něčím rodinným příslušníkům. Jedná se o slova jako 令兄 *reikei*, „Váš ctěný starší bratr“, nebo 令嬢 *reidžó*, „Vaše vážená dcera“ (KOZAKI, 2007, s. 184). Posledním prefixem, kterému se budu věnovat, je prefix 貴 *ki*. Opět je to předpona výhradně užívaná v psané korespondenci a užívá se buď s odkazem na nějakou instituci, jako ve slově 貴社 *kiša*, „Vaše firma“ nebo na něco se vztahem k druhé osobě, například 貴信 *kišin*, „Váš dopis“ (KABAJA, 2007, s. 84)..

Zabývat se musím také otázkou uctivých oslovení. Je známo, že v japonštině existuje velká škála osobních zájmen rozlišených podle osobně laděného významu do několika skupin. Také výrazy užívané při oslovení, tedy zájmena týkající se druhé a třetí mluvnické osoby lze vzájemně odlišit podle toho, jedná-li se o výrazy s příznakem nadutosti či naopak uctivosti nebo výrazy neutrální, bezpříznakové. Skupina, jež mne zajímá, jsou samozřejmě výrazy navozující atmosféru uctivého a formálního vyjadřování. Zájmena, která připadají v úvahu, jsem shromáždil do tabulky č. 2.

Druh zájmen	Uctivé tvary zájmen
2. osoba	あなた (様)、そちら (様)、おたく (様)
3. osoba	あの方、あちら (様)、先様、向様、氏
Zvratná zájmena	ご自分、ご自身、ご本人
Tázací zájmena	どの方、どちら (様)、どなた (様)

Tabulka č. 2 Uctivé tvary zájmen

Kromě osobních zájmen lze v japonštině jako oslovení užít tituly označující společenský statut, zaměstnání či účast v nějaké organizační struktuře. Patří sem jak výrazy, které lze užít s ohledem na druhou i třetí mluvnickou osobu, jako například učitel 先生 *sensei*, prezident firmy, 社長 *šačó*, „vážená matka“ お母様 *okásama*, „ctěná manželka“, 奥様 *okusama* nebo host, zákazník, お客様 *okjakusama*. Společně s osobními jmény a tituly se v hovoru běžně užívá honorifický sufix *~san*, varianta *~sama* je mnohem formálnější (O'NEILL, 2008, s. 38) a zpravidla je jeho užití omezeno na situace oficiálního či obchodního rázu. Uvažovat lze ještě o sufixu *~dono*, jež je v dnešní době vyhrazen psanému projevu, v hovoru se s ním již téměř nesetkáme (KIKUČI, 2003, s. 245), neboť je-li třeba vyjadřovat se formálně, japonský mluvčí se obrátí spíše ke tvaru *~sama*.

Posledním jazykovým prostředkem pojícím se na podstatná jména, kterým je třeba se zabývat, je uctivý tvar spony. Jedná se o tvar spony tvořený pomocným uctivým slovesem *iraššaru*, kterým mluvčímu umožňuje vyjadřovat se uctivě vůči referentu promluvy. Jde o tvar *~de iraššaru*, případně variantu se zdvořilým sufixem pro vyjádření zdvořilosti vůči posluchači, *~de iraššaimasu*. Pro představu uvádím příklad (34). Správným užitím tohoto tvaru spony se budu zabývat ještě v podkapitole týkající se slušných výrazů *teineigo*, neboť i pro rodilé mluvčí japonštiny je občas obtížné rozlišit, zda v té či oné konkrétní situaci použít uctivý, či zdvořilý tvar spony.

(34) 田中さんはお元気でいらっしゃいますか。

Ráčíte se těšit dobrému zdraví, pane Tanako?

3.1.2.3 Uctivé tvary přídavných jmen a příslovčí

Prvním krokem při tvorbě uctivého tvaru od přídavného jména, ať už se jedná o přídavné jméno pravé či nepravé³⁵, je připojení honorifického prefixu *o~/go~*. Stejně jako v předchozích případech platí obecné pravidlo, že prefix *o~* se váže na slova japonského původu (35a) a prefix *go~* na slova původu sinojaponského (35b). Existují však výjimky

³⁵ V japonštině existují dva typy adjektiv. Tzv. pravá přídavná jména jsou zakončena koncovkou (*-i*) jak v pozici přívlastku, tak přísudku. Nepravá přídavná jména stojící v přívlastku na sebe váží morfem */na/*, v přísudku pak sponu.

z tohoto pravidla (36), které nelze vysvětlit jinak, než že se jedná o zvykové užití. (KIKUČI, 2003, s. 250)

(35a) 若い → お若い、好き → お好き、嫌い → お嫌い

Mladý, oblíbený, neoblíbený

(35b) 熱心 → ご熱心、立派 → ご立派、親切 → ご親切

Zapálený, skvělý, laskavý

(36) きれい → おきれい、上手 → お上手、元気 → お元気

Pěkný, být dobrý (v), zdravý, energický

Nejjednodušším způsobem, jak tyto tvary užít ve větě, je společně se zdvořilým tvarem spony, tedy *~desu* (37a). Jelikož se jedná o jednoduchý tvar vytvořený pouze připojením zdvořilostního prefixu, v porovnání s ostatními uctivými tvary přídavných jmen se z hlediska míry vyjádřené uctivosti nepovažuje za příliš uctivý. Mnohem formálnější a co do míry uctivosti výše postavenou, je dvojice uctivých tvarů tvořených uctivým slovesem v pomocné funkci, *iraššaru*. Jedná se o tvar *~teiraššaru*, který se pojí na kmen pravých přídavných jmen, a uctivý tvar spony *~deiraššaru*, pojící se na přídavná jména nepravá. (O'NEILL, 2008, s. 143)

V kombinaci s honorifickým prefixem lze tento tvar použít stejně jako v předchozím případě, místo zdvořilého tvaru spony *~desu*. Taková výpověď pak bude mít mnohem formálnější charakter (37b). Protože se jedná o uctivé tvary přídavných jmen jako takové, lze je bez problému užívat samostatně, tedy bez předpon *o~/go~*, viz příklad (38a) pro pravá a (38b) pro nepravá přídavná jména.

(37a) お忙しいですか。

Jste (zrovna) zaneprázdněn?

(37b) お忙しくていらっしゃいますか。

Jste (zrovna) zaneprázdněn?

(38a) お子様は大きくていらっしゃいますね。 (O'NEILL, 2008, s. 143)

Váš potomek už je ale veliký, že.

(38b) あなたはお嫌いでいらっしゃるかもしれません。 (O'NEILL, 2008, s. 143)

Možná se Vám to nebude zamlouvat.

Tvorba uctivého tvaru od složených přídavných jmen, kdy přídavné jméno funguje jako modifikátor navázaný na druhý základ slovesa, je zatíženo stejným pravidlem, jako v případě složených sloves. Znamená to tedy, že nejdříve se sloveso převede do uctivého tvaru a teprve poté se na jeho druhý slovesný základ naváže modifikátor v podobě přídavného jména (KIKUČI, 2010, s. 66). Pro ilustraci viz příklad (39).

(39) 書きやすい → お書きになる → お書きになりやすい

Jít jednoduše napsat

Co se týče příslovčí, tak jedinou možností, jak je funkčně zapojit do uctivé promluvy, je připojení předpony *~o/~go*, viz (40). Takovéto příslovce pak společně s uctivým tvarem slovesa, která rozvíjí, povyšuje statut činitele děje (KIKUČI, 2003, s. 251), díky čemuž se vůči němu mluvčí vyjadřuje uctivě.

(40) ごゆっくりお歩きください。

Bude lépe, když půjdete pomalu.

3.2 Kendžógo I: skromnost vůči referentu promluvy

Jak jsem již naznačil v kapitole věnované klasifikaci honorifických výrazů, skromné výrazy z *kendžógo I* mají s uctivostí *sonkeigo* společného příjemce vyjadřované zdvořilosti. V obou případech je to referent promluvy, tedy osoba, o které se mluví, což obě kategorie definuje jako *wadai keigo*, tedy honorifika týkající se osob vystupujících ve světě námětu hovoru. Primární funkce obou kategorií je tedy totožná, rozdíl je pouze ve způsobu, jakým je zdvořilost vyjadřována. Uctivé výrazy se soustřeďují na vyjádření zdvořilosti činiteli děje přímo, tím že ho staví do povýšené pozice. *Kendžógo I* však funguje na opačném principu. Tím, že sníží postavení činitele děje, postavení ostatních osob v pozici doplňku 補語 *hogo*³⁶ se relativně zvýší a v konečném důsledku tak mluvčí dosáhne stejného efektu jako při užití uctivých výrazů (KIKUČI, 2003, s. 256). Právě proto někdy tyto výrazy bývají označovány jako 受手尊敬 *ukete sonkei*, neboli uctivost vůči příjemci (WATANABE, 2000, s. 111), nebo jako 間接尊重語 *kansecu sončógo*, nepřímá uctivost (KABAJA, 2007, s. 30). I z volby pojmenování je zřejmé, že hlavní funkce skromných výrazů *kendžógo I* spočívá ve vyjádření zdvořilosti vůči příjemci, respektive doplňku *hogo* a snížení pozice činitele děje je jen pouhým funkčním mechanismem.

3.2.1 Pravidla užití

Jak jsem již naznačil výše, hlavní funkce výrazů z kategorie *kendžógo I* spočívá ve zvýšení statutu činitele děje oproti jakési zdvořilostně neutrální rovině. Tohoto cíle je dosaženo za pomoci snížení postavení činitele. Jedná se však o relativní snížení statutu činitele vůči příjemci, nikoli o jeho absolutní degradaci pod zdvořilostně neutrální úroveň. Jednoduchá definice, že *kendžógo I* je jazyková kategorie, která mluvčímu umožňuje povýšit postavení příjemce a zároveň snížit postavení činitele, je poněkud generalizovaná a zavádějící. Pokud mluvčí pouze vypovídá o druhé či třetí osobě, je možno užít skromné výrazy pouze tehdy, lze-li předpokládat záměr povýšit příjemce nad činitele. Pro pochopení toto doložím na příkladech (41a) a (41b).

³⁶ 補語 *hogo* překládám do češtiny jako doplněk. Z mluvnického hlediska se však jedná o jiný větný člen, než s jakým pracuje gramatika českého jazyka. V případě užití výrazů z kategorie *kendžógo I* stojí v pozici doplňku osoby, vůči nimž se mluvčí vyjadřuje zdvořile. Konkrétně se jedná o osoby vázané pádovými partikulemi jako *wo*, *ni*, *kara*, *to*, *nicuite*, *notameni*, atd. V této práci užívám slovo doplněk vždy v tomto významu.

(41a) 犯人は先生に脅迫状をお送りした。 (KIKUČI, 2003, s. 259)

Pachatel se osmělil poslat učiteli výhružný dopis.

(41b) ヴェイターが先生にワインをお勧めしている。 (KIKUČI, 2003, s. 259)

Číšník zdvořile doporučuje učiteli víno.

Ve větě (41a) nelze od pachatele očekávat, že by měl v úmyslu jakýmkoliv způsobem příjemce, tedy učitele, povyšovat. Pro japonského mluvčího je tedy tato věta nepřipustná. Naopak v případě (41b) může mluvčí snadno předpokládat úmysl číšníka stavět hosta na onen pomyslný piedestal a proto je tento příklad naprosto v pořádku (KIKUČI, 2003, s. 259).

Stejně jako u uctivostí platí, že s některými osobami nelze nakládat jako s výše postavenými. Užíváme-li skromných výrazů, v pozici příjemce děje může figurovat druhá nebo třetí mluvnická osoba, nikoli osoba první. Opět platí zásada, že mluvčí nemůže povyšovat sám sebe a do oné první osoby jsou z pohledu zdvořilosti zahrnuty i osoby blízké mluvčímu, japonsky 身内 *miuči*. Záleží zde na mentálním prostoru, který si mluvčí konstituuje se sebou ve středu. Pokud osoby, o nichž se hovoří, patří do vnitřního prostoru *uchi* a mluvčí je považuje za součást sféry svých známých, nelze je povyšovat před někým, kdo stojí mimo. Jsou-li osoby v hovoru chápány jako součást vnější sféry *soto*, jedná se o okruh osob mluvčímu cizích a v souladu se zásadami zdvořilosti v japonštině je třeba je povýšit jejich statut, vybízí-li k tomu jejich společenské postavení.

Co se týče činitele děje, nejčastěji se v této pozici ocitá sám mluvčí či osoby jemu blízké, nejsou však vyloučeny ani druhá a třetí mluvnická osoba, viz například (41b). V případě, že je příjemcem druhá mluvnická osoba a činitelem třetí osoba s vyšším postavením, než mluvčí, měl by být společenský statut příjemce ze všech aktérů nejvyšší, jinak by totiž taková výpověď mohla vůči činiteli děje vyznět nezdvořile. Výjimkou mohou být případy, kdy je takový činitel součástí stejné skupiny, jako mluvčí, viz (42).

(42) 先輩は先生をご案内したんですか。

Provedl jste pana učitele? (vůči staršímu spolužáku/kolegovi)

Zvláštním případem užití skromných výrazů je 二方面敬語 *nihómen keigo*, kdy je zdvořilost vyjadřovaná na dvě strany zároveň. Již jsem se zabýval funkcí skromných výrazů povyšovat příjemce tím, že je vůči němu činitel postaven do relativně podřadného postavení. *Nihómen keigo* však představuje mechanismus, který mluvčímu umožňuje vyjadřovat se uctivě vůči oběma aktérům současně. Vůči příjemci tak, že užije skromného výrazu a relativně sníží statut činitele. Vůči činiteli pak tím, že na skromný tvar napojí uctivé pomocné sloveso, čím z pohledu zdvořilosti činitele povýší na vyšší než neutrální úroveň, stejně jako příjemce (KIKUČI, 2003, s. 264). Pro pochopení uvádím příklad (43).

(43) あなたが先生をご案内してくださったんですね。

Vy jste byl tak laskav a provedl jste pana učitele?

Ve výše uvedeném příkladu je příjemce 先生 *sensei*, učitel povýšen díky užití skromného tvaru ご案内する *goannai suru*, „dovolit si provézt“ a zároveň je vyjadřována uctivost komunikačnímu partnerovi uctivým pomocným slovesem *kudasaru*. Příjemce je sice povyšován nad činitele užitím skromného výrazu, současně je ale uctivým prostředkem činitel postaven nad mluvčího (KIKUČI, 2003, s. 265). Opačné pořadí jazykových prostředků, tedy napojení skromného tvaru na uctivý výraz, je považováno za nepřirozené.

Tento způsob zdvořilého vyjádření oběma stranám, jež jsou předmětem hovoru, je často k vidění v klasické japonštině, v moderním jazyce se pro svou obtížnost a náchylnost k omylu používá jen zřídka.

3.2.2 Morfologie

3.2.2.1 Skromné tvary sloves

Za základní a reprezentativní slovesný tvar kategorie *kendžógo I* je jistě možno považovat tvar *o/go ~suru*. Stejně jako u ostatních tvarů honorifik se prefix [o] váže na slova japonského původu, prefix *go* na slova sinojaponského původu (KOZAKI, 2007, s. 88). Opět

však z tohoto pravidla existuje několik výjimek. Jedná se především o slova, jež lze ve stejném tvaru užít i jako *bikago*, slova kultivující promluvu (KIKUČI, 2003, s. 283). Příklad takových výrazů je uveden v (43).

- (43) お邪魔する、お電話する、お約束する

Obtěžovat, telefonovat, slíbit

Jak jsem naznačil již v úvodu této podkapitoly, skromné výrazy *kendžógo I* se užívají s ohledem na doplněk *hogo*. V rámci této kategorie se uplatňují výrazy, jež vyjadřují zdvořilost vůči nepřímému předmětu (44), přímému předmětu (45), původci děje (46), společníku (47), osobě, o které se mluví (48) nebo osobě, pro kterou mluvnický podmět věty něco koná (KIKUČI, 2010, s. 72-73), viz (49). Nutným předpokladem pro užití skromných výrazů je tak substantivum označující osobu či seskupení osob stojící v doplňku.

- (44) お教えする、お貸しする、お渡しする

Učit, půjčit, předat

- (45) お送りする、お支えする、お泊めする

Svézt (autem), podporovat, nechat přespat

- (46) お預かりする、お受けする、お習いする

Vzít do úschovy, přijmout, naučit se (od)

- (47) お別れする、ご契約する

Rozejít se, uzavřít smlouvu

- (48) お噂する、お聞きする

Šířit klevety, ptát se

- (49) お祈りする、お待ちする、ご用意する

Modlit se (za), čekat (na), připravit

Stejně jako v případě uctivých tvarů, také při užití skromných výrazů má mluvčí omezené pole působnosti, co se týče okruhu sloves, od nichž lze skromné tvary tvořit. V podstatě se jedná o stejná omezení jako u uctivého tvaru *o/go ~ni naru*, takže pro detailnější pochopení odkazují na podkapitulu 3.1.2.1 Uctivé tvary sloves. V této podkapitole se budu věnovat aplikaci těchto pravidel na výrazy z kategorie *kendžógo I*.

První omezení užití souvisí se slovesy, jež ve druhém základu sestávají pouze z jedné móry. Od takových sloves nelze vytvořit tvar pomocí honorifického sufixu *o/go* a slovesa *suru*, ale je nutné užít specifického skromného tvaru pro daný význam, viz (50).

- (50) 見る → (*お見する) 拝見する

Vidět, spatřit, podívat se

U sloves, která mají svůj specifický skromný tvar *tokuteikei* je v některých případech tvar *o/go ~suru* nepřipustný a je nutné užít *tokuteikei*. Taková slovesa uvádím v příkladech (51a), (51b) a (51c). Mezi nejčastější specifické tvary skromných sloves patří 伺う *ukagau*, いただく *itadaku*, 申し上げる *móšiageru* a 存じ上げる *zondžiageru*.

- (51a) もらう → いただく

Dostat

- (51b) 言う → 申し上げる

Říkat

- (51c) 知る → 存じ上げる

Vědět, znát

U některých sloves se však omezení týkající se užívání výhradně specifického tvaru neuplatňuje a lze užít jak tvar *o/go ~suru*, tak *tokuteikei* daného slovesa. Záleží pak na jazykovém citu japonského mluvčího, aby posoudil, který z možných tvarů vyzní v dané situaci nejlépe (KIKUČI, 2003, s. 288). Příklady sloves tohoto typu uvádím v (52a) a (52b).

(52a) 訪ねる → お訪ねする、伺う

Navštívit

(52b) 見せる → お見せする、お目にかける、ご覧に入れる

Ukázat

Stejně jako je tomu u ostatních honorifických výrazů, nelze ani v případě kategorie *kendžógo I* tvořit honorifika od slov cizího původu *gairaigo* a zvukomalebných výrazů. Důvodem je zřejmě jejich neschopnost vázat na sebe prefix *o/go*. A samozřejmě není možné utvořit skromný tvar od uctivých sloves. Z hlediska významu nejsou pro tvorbu skromných tvarů vhodnými kandidáty slovesa nesoucí negativní význam, například slovesa jako „zabít“, „bít“, „šikanovat“ a podobně. Dále se jedná o slovesa, která nemusí být z hlediska významu nijak problémová, ale jsou to slangová či hovorová vyjádření nevhodná pro zdvořilou konverzaci, například (53).

(53) サボる → *おサボりす

Jít za školu, vynechat (jedná se o hovorový výraz a zároveň je to také slovo cizího původu)

Silná je také restrikce užití tvaru *o/go ~suru* ze zvykového hlediska. Přestože podle výše popsaných pravidel nelze najít důvod proč tento tvar neužít, u některých sloves se s tímto skromným tvarem jednoduše nesetkáme (KIKUČI, 2003, s. 290). Některá taková slovesa uvádím v příkladu (54).

- (54) 憧れる、追う、まねる

Prahnout (po), hnát se (za), napodobovat

Se složenými slovesy se zachází dvojím způsobem. U sloves, která sestávají ze dvou plnovýznamových složek (55), je užití svázáno se zažitou praxí a jazykovým citem mluvčího. Obecně platí, že takováto slovesa se ve skromném tvaru neužívají. Existují však výjimky, jež lze užít, aniž by to rodilý mluvčí považoval za nepatřičné. Některé výjimky uvádím v příkladu (56).

- (55) 持ち上げる、送り届ける、探し出す

Zvednout, doprovodit (do, k), objevit

- (56) 取り寄せる → お取り寄せする、引き受ける → お取引する

Objednat si (poslat pro), souhlasit (přijmout)

Druhým typem složených sloves jsou ty výrazy, jež sestávají z plnovýznamových sloves a slovesných sufixů jako jsou *~hadžimeru*, *~kakeru*, *~cuzukeru*, *~owaru* a dalších. V případě těchto složených sloves lze vytvořit skromný tvar mechanicky podle pravidla popsaného v kapitole věnované uctivým výrazům. Opět platí, že se sloveso nejprve převede do skromného tvaru a teprve poté se napojí sloveso v pomocné modifikující funkci. Jako ilustraci postupu při tvorbě skromných tvarů složených sloves tohoto typu jsem zařadil příklad (57). (KIKUČI, 2003, s. 292)

- (57) お注ぎかける → お注ぎしかける、説明し始める → ご説明し始める

Začít nalévat, začít s vysvětlováním

Poslední poznámku ohledně tvaru *o/go ~suru* je třeba učinit v souvislosti s potenciálem. Jelikož základem tohoto tvaru je sloveso *suru*, jednoduše ho převedeme do tvaru potenciálu, tedy *dekiru*. Vznikne tak tvar *o/go ~dekiru* jako skromná varianta slovesa ve tvaru potenciálu, viz (58a). (KIM, 2010, s. 34) Případně je možno užít skromný tvar slovesa v kombinaci s potencionální konstrukcí *koto ga dekiru* (58b).

(58a) 招く → お招きする → お招きできる

Pozvat

(58b) 招く → お招きする → お招きすることができる

Pozvat

Dalším tvarem skromného slovesa typickým pro kategorii *kendžógo I* je tvar *o/go ~móšiageru*³⁷. Příklady viz (59). Funkce tohoto i předchozího tvaru jsou v podstatě totožné, s tím rozdílem, že *o/go ~móšiageru* stojí z hlediska míry vyjadřované zdvořilosti mnohem výše a je tedy i mnohem formálnějším skromným výrazovým prostředkem. V běžné konverzaci se však téměř nevyskytuje. V mluvené komunikaci je často užíván především během vítání při velmi formálních příležitostech. Jinak se jedná o prostředek používaný především v psané korespondenci. Při užití tohoto tvaru jsou cílem vyjadřované zdvořilosti oslovované osoby, proto musí v pozici doplňku vždy figurovat druhá mluvnická osoba (KIKUČI, 2003, s. 296).

(59) お祈り申し上げる、お願い申し上げる、ご挨拶申し上げる

Modlit se (za), prosit (za/o), zdravit

Okruh sloves, která bez problémů tvoří tvar *o/go ~móšiageru* je mnohem menší, než v případě *o/go ~suru*, avšak největší omezení se týká sinojaponských sloves (KIKUČI, 2010, s. 78). Opět neexistují jasně dané normy, které by zřetelně vymezovaly hranici mezi

³⁷ 申し上げる

přípustnými a nepřípustnými prostředky. Užití tedy záleží na jazykovém citu rodilého mluvčího.

Sloveso *móšiageru* lze však užít též jakožto plnovýznamovou skromnou variantu slovesa 言う *iu*, „říkat“ (KABAJA, 2007, s. 65). Nejčastěji se užívá vůči druhé mluvnické osobě s první osobou figurující v podmětu věty, viz příklad (60).

(60) [私はあなたに] 先週も申し上げましたが、…

Říkal jsem Vám to přeci již minulý týden.

Je však možné i užití, kdy v podmětu stojí druhá či třetí mluvnická osoba. Může tomu však tak být pouze v případě, kdy osobě, která je ve větě podmětem, přisoudí mluvčí nižší postavení, než má osoba v doplňku. Například v (61).

(61) 田中先輩が先生にそう申し上げたのですか。

Tak jste to řekl panu učiteli? (vůči staršímu spolužákovi)

Dalším často užívaným specifickým tvarem skromného slovesa je 存じ上げる *zondžiageru*, s významem „vědět“. Jelikož je funkcí výrazů *kendžógo I* vyjadřovat zdvořilost vůči osobě v doplňku, v případě *zondžiageru* je tato zdvořilost vyjadřována vůči osobě, kterou činitel zná nebo o které něco ví. Viz příklad (62).

(62) その方でしたら、よく存じ上げております。

Pokud se jedná o tuhle osobu, tak tu dobře znám.

Jedním z relativně problémových skromných sloves, je 伺う *ukagau*. Jedná se totiž o skromný specifický tvar hned tří sloves současně, 聞く *kiku*, 尋ねる *tazuneru* a 訪ねる *tazuneru*. *Ukagau* je skromná varianta slovesa *kiku* s významem „poslouchat“. Je jím vyjadřována zdvořilost vůči původci vyslyšeného vyprávění (63a) či osobě, o které se mluví (63b). Existují však i jiné skromné varianty tohoto slovesa, například お聞きする *okikisuru* nebo 承る *uketamawaru*.

(63a) 私は先生からそのお話を伺った。

Slyšel jsem to od pana učitele.

(63b) 先生のお話を伺った。

Slyšel jsem, co říkali o panu učiteli.

Sloveso 尋ねる *tazuneru* znamená „ptát se, zjišťovat“, a jeho funkcí je vyjadřování doplňku, nejčastěji ve druhé mluvnické osobě. Figuruje v něm osoba, již se mluvčí na něco ptá (64). Další skromné tvary jsou například お尋ねする *otazunesuru* nebo お聞きする *okikisuru*.

(64) ちょっと〔あなたに〕伺いたいのですが…。

Rád bych se Vás na něco zeptal.

Jakožto skromná varianta slovesa 訪ねる *tazuneru* nabývá sloveso *ukagau* významu „navštívit“ a vyjadřuje zdvořilost vůči navštěvované osobě (65). Jako alternativní tvary lze užít například お邪魔する *odžamasuru* nebo お訪ねする *otazunesuru*.

(65) では、明日あなたのお宅に伺います。

Takže zítra Vás tedy navštívím.

Poslední dvojicí sloves, jež bych chtěl zmínit, jsou skromné tvary slovesa „dát, darovat“, 差し上げる *sašiageru* a „dostat“, 頂く *itadaku*. *Sašiageru* se užívá se buď samostatně jako plnovýznamové sloveso, nebo jako sloveso s pomocnou funkcí vázané na přechodníkový tvar plnovýznamového slovesa. Jeho hlavní funkcí je vyjádření zdvořilosti vůči doplňku, ve kterém zpravidla stojí druhá či třetí mluvnická osoba, jež je příjemcem nějaké věci či laskavosti. Podmětem věty je dárce, většinou sám mluvčí. Příklady užití jsou (66a) pro darování nějaké věci a (66b) pro poskytnutí laskavosti. Lze ho sice zapisovat pomocí znaků, ale zápis pouze hiraganou je běžnější.

(66a) 私は先生にその絵を差し上げた。

Věnoval jsem ten obraz panu učiteli.

(66b) 私は先生のご旅行の切符を手配してさしあげました。 (KIKUČI, 2003, s. 333)

Dovolil jsem si připravit jízdenky na Vaši cestu, pane učiteli.

Sloveso *itadaku* se naopak užívá při vyjádření vztahu dárce-příjemce příjemce (O'NEILL, 2008, s. 108). Opět je lze zapsat čínským znakem, ale běžnější je zápis fonetickou abecedou. Jedná se opět o zdvořilost vůči doplňku, tentokrát v pozici dárce věci nebo laskavosti. V pozici podmětu, tedy nositele „obdarování“, většinou figuruje sám mluvčí (67a), může zde však stát i druhá (67b) či třetí (67c) mluvnická osoba (KIKUČI, 2003, s. 194-196), pokud je z hlediska společensky daných norem ponížít postavení takového podmětu vůči doplňku = dárci, jehož statut se tímto zvyšuje. V pozici doplňku může stát jakákoliv mluvnická osoba, kromě první.

(67a) [私があなたに] 先週いただいた本、今読んでいます。

Právě čtu knihu, kterou jsem od Vás dostal minulý týden.

(67b) あなたから手紙をいただければ、森田さんも、さぞ喜ぶでしょう。

Kdyby od Vás pan Morita dostal dopis, jistě by to i jeho velmi potěšilo.

(67c) 木下君先生からお手紙をいただいたそうだ。

Kinošita prý dostal od pana učitele dopis.

3.2.2.2 Skromné výrazy vázané na ostatní slovní druhy

Co se týče skromných tvarů podstatných jmen, i zde existuje rozlišení do dvou kategorií. Z prefixů, jež se podílejí na tvorbě skromných tvarů substantiv, patří pod *kendžógo* I pouze *o/go* a 御 *on*.

Prefix *o/go* je asi nejuniverzálnějším morfologickým prostředkem podílejícím se na tvorbě honorifických výrazů. V případě vyjadřování pomocí skromných výrazů je s jeho pomocí možno tvořit tvary jak dynamických podstatných jmen označujících nějaké dění (68a), tak obecných substantiv (68b), kdy je vyjadřována zdvořilost vůči příjemci. Jedná se tedy o tzv. 受手尊敬 *ukete sonkei*, uctivost vůči příjemci (KIKUČI, 2003, s. 348). Z morfologického pohledu se jedná o stejné tvary jako v případě uctivosti *sonkeigo* a zkrášlujících výrazů *bikago*, jediný rozdíl je v zacílení zdvořilosti.

(68a) お断り、ご挨拶

Odmítnutí, pozdrav

(68b) お手紙

Dopis (pro Vás)

Na tomto místě je třeba se věnovat také způsobům skromného oslovování osob z okruhu mluvčího. Toho je zapotřebí tehdy, hovoří-li mluvčí o osobách ze svého okruhu *učī* s někým mimo tento jeho psychicky vymezený prostor. Jedná-li se o rodinné příslušníky, pak je na místě odkazovat na ně bez zdvořilosti, viz (69). Vypovídá-li mluvčí o osobách například

ze svého zaměstnání, je na místě se o nich vyjadřovat jejich vlastním jménem bez honorifických sufixů, případně užít označení jejich funkce.

(69) 主人、母、兄、姉

Můj manžel, moje matka, můj starší bratr, má starší sestra

3.3 Kendžógo II: skromnost vůči posluchači

Jak jsem již přestřel v kapitole věnované klasifikaci honorifických výrazů, na rozdíl od kategorie *kendžógo I*, jejíž užití se vztahuje k obsahu promluvy, užití kategorie *kendžógo II* se vztahuje výhradně na posluchače. Jedná se tedy o *taiwa keigo*, neboli zdvořilost vůči posluchači. (CUDŽIMURA, 1992, s. 98) Protože nemá tato kategorie žádný vztah k obsahu promluvy, netýká se ani příjemce. Hlavním rozdílem tedy je, že *kendžógo II* neplní funkci prostředku, který by v konečném důsledku povyšoval činitele děje. Společný rys obou kategorií, snížení statutu činitele, je proto povýšen na pozici primární funkce (KIKUČI, 2010, s. 77). Vyplývá z toho také to, že v pozici činitele může figurovat pouze sám mluvčí nebo osoby jemu blízké, nikoliv druhá či třetí mluvnická osoba. Když to shrnu, lze *kendžógo II* obecně definovat jako honorifické výrazy, jež absolutně snižují statut mluvčího a osob z jeho okruhu pod zdvořilostně neutrální úroveň.

3.3.1 Pravidla užití

Snížením svého postavení dosáhne mluvčí, figurující v roli činitele děje, zdvořilého vyznění promluvy vůči posluchači. Z hlediska osobně laděného významu se jedná o výrazy, které v sobě kombinují rysy slušnosti *teineigo* a formálních výrazů *aratamarigo* (KIKUČI, 2003, s. 270). Stejně jako slušné výrazy lze také zdvořilost *kendžógo II* užít pouze v přítomnosti komunikačního partnera. Obě kategorie jsou si blízké a nejspíše z toho důvodu je zdvořilý tvar slovesa téměř vždy doprovázen slušným časovatelným sufixem *~masu*. Je-li slušný tvar slovesa součástí například substantivizované konstrukce, kde má být v neutrálním tvaru, měla by se slušnost projevit ve finálním tvaru slovesa, například v (70).

(70) 私が先生を案内いたすことになりました。

Případla na mne úloha provést pana učitele.

Zvláštním případem užití, který se uchyluje od doposud popisované praxe, je užití s činitelem děje ve třetí mluvnické osobě. „*V takovém případě je ale upuštěno od modelového způsobu užití a nedochází ke snížení statutu činitele, důraz je kladen pouze na zdvořilé vyjádření vůči posluchači.*“ (KIKUČI, 2003, s. 273) V pozici činitele děje tak mohou vystupovat osoby nezasluhující zdvořilého zacházení nebo dokonce neživotná substantiva (71). Takovéto užití se někdy vyděluje jako dílčí kategorie a nazývá se 丁重語 *teičógo*, zdvořilé výrazy.

(71) まもなく電車が参ります。

Za okamžik přijede vlak.

Je vidět, že se *teičógo* stále více přibližuje užití slušných výrazů *teineigo*. Je to také jeden z důvodů, proč tato podkategorie byla vyčleněna ze skromných výrazů *kendžógo I*. I v dnešní době se však jazykovědci v pohledu na *teičógo* rozcházejí, což mimo jiné dokládá také nejednotná terminologie.

3.3.2 Morfologie

3.3.2.1 Slovesné tvary

Hlavní váha skromných výrazů z kategorie *kendžógo II* spočívá především na specifických tvarech sloves *tokuteikei*, jako jsou například 参る *mairu*, 申す *mósu*, おる *oru* a いたす *itasu* (KONDÓ, 2008, s. 132). Většina z nich má příbuzné ekvivalenty patřící mezi *kendžógo I* a i mezi roditelými mluvčími proto často dochází ke směšování jejich užití.

V následujících odstavcích se budu věnovat popisu relevantních slovesných prostředků a pokusím se o jejich srovnání s podobnými tvary z jiných kategorií.

Jedním z nejčastějších jazykových prostředků podílejících se na tvorbě skromných výrazů je skromné sloveso *itasu*. Toto sloveso je z hlediska užití relativně problémové, neboť má hned několik funkcí ve třech formálních variacích. To by samo o sobě nepředstavovalo nijak veliký problém, tyto tři varianty užití jsou však distribuovány do obou kategorií skromných výrazů. Jakožto výraz z kategorie *kendžógo II* se sloveso *itasu* zapojuje do promluvy především ve funkci skromného ekvivalentu plnohodnotného slovesa *suru*, „dělat“. Dále pak ve vazbě se slovy sinojaponského původu tvoří skromnou variantu sinojaponských sloves, *~itasu*.

Jeho funkce tedy spočívá ve snížení statutu podmětu v první mluvnické osobě, tedy mluvčího, čímž je dosaženo zdvořilého vyjadřování vůči posluchači. Chybí zde funkce povyšování statutu osoby figurující v doplňku věty, jako je tomu u výrazů *kendžógo I*. Tento jev lze ilustrovat na příkladu (72). Pravidlo, které říká, že o blízkých osobách se mluvčí nemůže vyjadřovat zdvořile je zde irelevantní, neboť sloveso *itasu* je svým charakterem *taiwa keigo*, tedy zdvořilostí vůči posluchači.

(72) 私が主人を案内いたしました。

Provedla jsem zde svého manžela.

Mnohem složitější je ale situace v případě poslední z možných variant, tvaru *o/go ~itasu*. Jedná se totiž o morfologický prostředek, který funkčně spadá jak do kategorie *kendžógo I*, tak do kategorie *kendžógo II* (KIKUČI, 2003, s. 297-298). Nejedná se o plnovýznamové sloveso, nýbrž o sloveso s pomocnou funkcí vážící se na druhý slovesný základ sloves japonského původu nebo sinojaponskou složeninu (KIKUČI, 2003, s. 298). Podle typu slovesa je pak kombinován s jedním z dvojice prefixů *o/go*. Pravidla tvoření tohoto tvaru včetně všech omezení jsou stejná jako u *o/go ~suru*.

Z hlediska užití je však tvar *o/go ~itasu* považován za prostředek, který v sobě kombinuje funkce obou kategorií skromných výrazů (BUNKA, 2007, s. 20). Je to z toho důvodu, že v sobě vlastně snoubí dva tvary, *kendžógo I o/go ~suru* a *kendžógo II ~itasu*.

Kikuči (2003, s. 303) na základě porovnání přípustných a nepřípustných příkladů užití tvarů *o/go ~suru*, *~itasu* a *o/go ~itasu* dochází k závěru, že „*tvar o/go ~itasu v sobě kombinuje funkci povyšování doplňku, jež je vlastní kendžógo I, a funkci snížení statutu větného podmětu pod zdvořilostně neutrální úroveň, což je doménou kategorie kendžógo II.*“ Protože se jedná o kombinaci obou funkcí, není příklad (73) přípustný.

(73) *私が息子をご案内いたしました。

Provedl jsem tu svého syna.

Dalším slovesem typickým pro *kendžógo II*, je sloveso 申す *mósu*, *tokuteikei* slovesa 言う *iu*, „říkat“. V předcházející kapitole jsem se věnoval tvaru *móšiageru*, jehož funkcí je vyjadřovat se uctivě vůči osobě stojící v doplňku věty. Tvar *mósu* však tuto funkci postrádá, jedná se čistě o zdvořilost zaměřenou na posluchače (KOZAKI, 2007, s. 126). Z tohoto důvodu lze tento tvar užít jen v přítomnosti komunikačního partnera a to v kombinaci se slušným časovatelným sufixem *~masu*. Protože nemá *mósu* žádný vztah k obsahu promluvy, je příklad (74) zcela v pořádku.

(74) 私はそのやくざに、早く足を洗うように申しました。

Řekl jsem tomu mafiánovi, aby rychle vystoupil z jakuzy.

Dalším ze skupiny nejužívanějších slovesných tvarů, je 存じる *zondžiru*. Na rozdíl od *zondžiageru* z předcházející kategorie, se význam tohoto skromného tvaru neomezuje pouze na „vědět, znát“ (75a), nýbrž se používá také s významem „myslet si, považovat za“ (75b). Stejně jako *mósu* lze sloveso *zondžiru* užít jen v přítomnosti komunikačního partnera a v kombinaci se sufixem *~masu*.

(75a) その件でしたら、よく存じております。

O té záležitosti vím mnoho.

(75b) まことに喜ばしく存じます。

Jsem velmi šťasten.

V pořadí dalším důležitým tvarem, je specifický tvar 参る *mairu*. Jedná se o skromný ekvivalent hned dvou pohybových sloves, „jít“ 行く *iku* a „přijít“ 来る *kuru*. Protože se jedná o zdvořilost vůči posluchači, mluvčí se vůbec nemusí starat o to, kdo, s kým a kam jde, viz (76). Jediným omezením je opět přítomnost partnera, kterému je výpověď adresována.

(76) 私は明日新幹線で東京へ参ります。

Zítرا pojedu šinkansenem do Tokia.

Běžné je také užití jakožto *teičógo*, kdy je podmětem třetí mluvnická osoba nebo dokonce neživý předmět (BUNKA, 2007, s. 18), často dopravní prostředek, viz (77).

(77) まもなく一番線に電車が参ります。

Za okamžik přijede vlak na první kolej. (v podtextu: „pro Vás, vážení cestující“)

Posledním skromným slovesem, kterým se zde budu zabývat, je おる *oru*. Toto sloveso má dvojí použití. V promluvě se uplatňuje především v roli plnovýznamového slovesa, skromného ekvivalentu existencionálního slovesa いる *iru*, „být“. Příkladem takového užití může být (78). Nebo se vyskytuje také v pomocné funkci, kdy se pojí na přechodníkový tvar slovesa. Jedná se tedy o pouhé nahrazení neutrální vazby *~teiru* za skromnou variantu *~teorimasu*.

(78) 父は、明日は家におります。

Otec bude zítra doma.

Toto sloveso se užívá buď jako běžné *kendžógo II*, tedy mluvčím v pozici větného podmětu, nebo jako *teičógo*, kdy může podmětem věty být i druhá nebo třetí mluvnická osoba. Funkcí slovesa z kategorie *kendžógo II* je snížit statut podmětu a tím se zároveň vyjadřovat zdvořile vůči posluchači. Příkladem takového užití je (79a).

Užití v kombinaci s podmětem v jiné, než první osobě postrádá funkci snižování postavení podmětu a zaměřuje se na pouhé zdvořilé působení na posluchače (KIKUČI, 2003, s. 319), viz (79b). Takovéto užití má velmi blízko k slušným výrazům *teineigo*.

(79a) 父は、営業の仕事をしております。

Otec se živí obchodem.

(79b) 梅の花が咲いております。

Vykvétají slivoně. (v podtextu: „pro Vaše potěšení“)

3.3.2.2 Tvary vázané na podstatná jména

Mezi prefixy vážící se na podstatná jména a tvořící skromné varianty v rámci kategorie *kendžógo II* patří zejména 幣 *hei*, 小 *šo*, 拙 *secu* a 愚 *gu* (KOZAKI, 2007, s. 185). Užívají se spíše v korespondenci, tedy v psaném projevu, ale občas se s nimi setkáme i při formálním mluveném projevu. Prefix 幣 *hei* nese význam „ošuntělý, hrubý, podřadný“ a užívá se proto, nejčastěji při odkazování na vlastní společnost či instituci. Příkladem užití jsou výrazy jako 弊社 *heiša*, „naše firma“ nebo 弊店 *heiten*, „naše prodejna“. Prefix 小 *šo* se užívá ve slovech typu „naše společnost“ 小社 *šóša* nebo „naš obchod“ 小店 *šóten*. Předpona 拙 *secu* ve významu „nehodný, špatný“ snižuje statut mluvčího ve výrazech jako „můj skromný příbytek“ 拙宅 *settaku* nebo 拙作 *sessaku*, „můj výtvar“. A poslední ze skromných předpon,

愚 *gu*, znamená „bláhový, pošetilý“. Jako příklad užití poslouží „můj pošetilý plán“ 愚案 *guan* nebo „můj bláhový názor“ 愚見 *guken*.

3.4 Teineigo: slušnost vůči posluchači

Kategorie *teineigo* je pragmatickou jazykovou kategorií, jejíž funkcí je vyjádření slušnosti vůči posluchači. Na rozdíl od uctivosti či skromnosti sem patří pouze výrazy, jež mluvčí užívá s ohledem na komunikačního partnera, bez ohledu na obsah promluvy (CUDŽIMURA, 1992, s. 587). Jak jsem vysvětlil v kapitole věnované klasifikaci honorifických výrazů, mezi *teineigo* byly v minulosti řazeny výrazy dosti odlišného charakteru, jejichž společným rysem byl záměr mluvčího zapůsobit na posluchače. O výrazech známých jako *bikago* se rozepráší v následující, poslední části této kapitoly věnující se popisu pěti podkategorií honorifických výrazů *keigo*. Zde se zaměřím pouze na ty výrazy, s jejichž pomocí se v japonštině vyjadřuje slušnost vůči posluchači a lze je tedy označit za pravé *teineigo*.

Protože se jedná o vyjadřování se s ohledem na posluchače, zásadním faktorem omezujícím užití slušných výrazů je tedy přítomnost komunikačního partnera. V případě, že adresát výpovědi chybí, například při monologu k sobě samému nebo při zápisu do deníku, není zpravidla možno slušných prostředků použít (KIKUČI, 2003, s. 354).

Základ kategorie *teineigo* tvoří dva tvary. Jednak jde o časovatelný sufix *~masu* pojící se na druhý základ sloves, a slušný tvar spony *~desu*, jež se váže na podstatná jména, oba typy přídavných jmen a další slovní druhy. Každý z tvarů se pojí na jinou skupinu slov, ale z hlediska funkce a míry slušnosti jsou oba naprosto shodné. Protože není nijak obtížné tyto slušné tvary vytvořit a pravidla jejich užívání jsou tak jednoduchá, jedná se o nejčastěji užívané tvary honorifických výrazů v japonštině. Jejich přirozené užívání v běžném hovoru má pak za následek skutečnost, že mnoho Japonců si dnes už ani neuvědomuje, že se jedná o honorifické výrazy (KIKUČI, 2003, s. 357).

Je běžnou praxí vyjadřovat se vůči komunikačnímu partnerovi slušně, existuje však několik málo výjimek. „V současné japonské společnosti spolu dospělí lidé mohou hovořit bez užití slušných výrazů pouze v následujících případech: 1) je-li mluvčí ve zřetelně nadřazeném společenském postavení nežli posluchač, 2) v případě, že si zákazník objednáva

výrobek nebo službu od obchodníka, 3) odehrává-li se konverzace v prostředí rodiny, zvláště mezi manželi nebo sourozenci, 4) v případě že jsou si mluvčí i posluchač blízcí věkem a velmi dobře se znají. Ve všech ostatních případech je běžné v hovoru užívat tvarů ~masu a ~desu. [...] Protože tvary ~masu a ~desu patří mezi snadno použitelná honorifika, nepoužije-li mluvčí tyto slušné tvary v situaci, kdy by jich užít měl, bude jeho „hřích“ mnohem závažnější, než pokud by se rozhodl nevyjadřovat se uctivě či skromně“ (KIKUČI, 2003, s. 359-360). Při televizních přenosech lze však například spatřit politiky, jež by měli jít ve svém vyjadřování jít ostatním příkladem, vyjadřovat se v neutrálním stylu a stejně tak se v některých rodinách užívá slušné mluvy vůči starším členům. Je tedy vidět, že v užívání zdvořilých výrazů přeci jen existují individuální odchylky.

Z hlediska míry slušnosti nejvýše postaveným tvarem kategorie *teineigo* je zdvořilé sloveso *gozaimasu*. Do výpovědi se funkčně zapojuje hned několika způsoby. Tím nejběžnějším je užití jakožto plnohodnotného slovesa s existenciálním nebo posesivním charakterem. V podstatě se tedy jedná o specifický slušný tvar existencionálního slovesa *aru*, viz příklad (80).

(80) 私は時間がございます。

Mám na Vás čas.

Druhý způsob užití, o kterém lze uvažovat, je formou slovesa s pomocnou modifikující funkcí. Pak se opět může pojit na několik různých tvarů a slovních druhů. Prvním z nich je tvar spony ~*de gozaimasu*, který se běžně užívá pouze jako velmi formální varianta spony ~*desu*. Kikuči (2010, s. 110-111) však upozorňuje na problematické rozlišení v užití dvou tvarů spony, výše zmíněného slušného tvaru a uctivého tvaru ~*de iraššaimasu*. Píše, že je zcela v pořádku, užije-li mluvčí slušný tvar spony v kombinaci s první mluvnickou osobou (81), v případě druhé osoby je však pro mnoho japonských mluvčích užití slušného tvaru přinejmenším nepřirozené, ne-li přímo nepřípustné (82a). „V kombinaci s první mluvnickou osobou je běžně užít skromnost *kendžógo* a se druhou osobou zase uctivost *sonkeigo* (tím mám na mysli tvar ~*de iraššaimasu*). V případě ~*desu* ale neexistuje tvar, který by korespondoval se skromným vyjádřením, a proto lze slovesu *gozaimasu* přisoudit roli

prostředku odpovídajícího první mluvnické osobě“ (KIKUČI, 2010, s. 111). Je tedy nutno užít uctivého tvaru spony, viz (82b)

(81) 〔私は〕 渡辺でございます。

Jmenuji se Watanabe.

(82a) * 〔あなたは〕 田中さんでございますか。

Jste pan Tanaka?

(82b) 〔あなたは〕 田中さんでいらっしゃいますか。

Jste, prosím, pan Tanaka?

Zdvořilé sloveso *gozaimasu* se podílí také na tvorbě formálních tvarů přídavných jmen. Tato adjektiva mají mnohem formálnější charakter, než ta tvořená pouze slušným tvarem spony. Nepravá adjektiva se tvoří připojením spony *~de gozaimasu* za lexikální základ (83).

(83) 元気でございます。

Těším se dobrému zdraví.

Tvorba zdvořilých tvarů pravých přídavných jmen pomocí *~gozaimasu* závisí na samohlásce ve finální slabice kořene přídavného jména. Jinak řečeno na poslední samohlásce tvaru vytvořeného odtržením koncovky (-i) přídavného jména. Podle toho o jakou z pěti samohlásek se jedná, dochází k fonetické změně na dlouhou slabiku a následnému připojení modifikátoru *~gozaimasu*.

Je-li na pozici poslední hlásky adverbiálního kořene samohláska [a], dojde ke změně na [ó], v případě [i] na [jú], u [u] na [ú] a v případě samohlásky [o] k hláskové změně na [ó] (HIRABAJAŠI, 1988, s. 9). Samohláska [e] se v kořenu přídavných jmen zpravidla nevyskytuje. Tuto situaci ilustruje tabulka č. 3.

Koncová samohláska adjektivního kořene	Příklad adjektiv	Fonetická změna	Výsledný zdvořilý tvar adjektiv
a	takai 高い	takó 高う	takó gozaimasu 高うございます
i	oši 惜しい	ošú 惜しゅう	ošú gozaimasu 惜しゅうございます
u	jasui 安い	jasú 安う	jasú gozaimasu 安うございます
o	hosoi 細い	hosó 細う	hosó gozaimasu 細うございます

Tabulka č. 3 Morfologie slušných adjektivních tvarů formálního charakteru

Stejným způsobem lze zacházet například také se sponou *~rašii* nebo pracím sufixem *~tai*. Viz následující příklad (84).

(84) せひ、拝見させていただきとうございます。

Velice rád bych se na to podíval.

U některých takto vytvořených zdvořilých adjektiv lze připojením prefixu *o* docílit ještě o stupeň vyšší úrovně slušnosti. Kromě toho lze užít také neutrální tvary adjektiv v kombinaci s prefixem *o/go* a sponou *~desu*. Samozřejmě se nesmí jednat o taková přídavná jména, která se svou kvalitou vztahují k druhé osobě. Přestože by taková adjektiva měla stejný tvar, jednalo by se o *sonkeigo* (KIKUČI, 2003, s. 372).

3.5 Bikago: výrazy zkrášlující promluvu

Výrazy označované jako *bikago* byly v minulosti řazeny zpravidla mezi *teineigo*. Protože se však jedná o jazykové prostředky sloužící ke zkrášlení výpovědi (NAGASAKI,

2004, s. 146), bylo nutno je vyčlenit oproti morfologickým a lexikálním prostředkům, jež si kladou za cíl působit na posluchače. Byl to profesor Cudžimura (1992, s. 59), který stanovil hranici mezi těmito dvěma typy výrazů a *bikago* vyčlenil jako samostatnou kategorii. Zasloužil se tak o rozšíření tohoto pojmu v akademické sféře. K oficiálnímu uznání výrazů *bikago* jakožto samostatné kategorie v rámci honorifických výrazů došlo až v roce 2007, kdy byla doporučena nová klasifikace na pět skupin. Bylo to v souvislosti s vydáním zprávy Kulturní komise (BUNKA, 2007) japonského Ministerstva školství, tělovýchovy, kultury, vědy a technologií.

Na rozdíl od výrazů *teineigo* není při užití zkrášlujících výrazů *bikago* zapotřebí přítomnost komunikačního partnera. Jedná se pouze o prostředky, které dodávají promluvě nádech kultivovanosti či noblesy. Protože nemá žádný vztah k obsahu promluvy ani jejímu adresátovi, bývá *bikago* často úplně vydělováno z honorifických výrazů *keigo*. Jelikož se však výrazy z této kategorie podílejí na slušném vyjadřování, je mnohými označováno jako 準敬語 *džunkeigo* (KIKUČI, 2010, s. 107), „kvasi-honorifika“, stojící na samé hranici této jazykové kategorie.

Základním tvarem podílejícím se na tvorbě výrazů zkrášlujících promluvu je prefix *o/go*. Na substantiva se váže podle již známého pravidla, tedy *o* na slova *wago*, *go* na slova *kango*. Existují však výjimky. Na slova cizího původu *gairaigo* se prefix zpravidla neváže. První skupinou slov s tímto prefixem tvoří výrazy, jež po připojení prefixu fungují jako jedno lexikum a bez něj se již běžně neužívají (85). Některé výrazy lze užít jak s prefixem, tak bez něj, ale jejich význam se bude lišit (KIKUČI, 2003, s. 374), viz (86).

(85) おかず、お辞儀、ご飯

Příloha (k jídlu), úklona, pokrm (rýže)

(86) おかわり、おしゃれ、ご機嫌

Přídavek, být šik, dobrá nálada

Množství výrazů lze užít jak bez předpony, tak s předponou a to bez změny významu. Je zde však generové rozlišení užití, neboť některé výrazy *bikago* užívají spíše muži, jiné

spíše ženy a u některých je otázka užití založena na individuálním posouzení (KIKUČI, 2003, s. 375). Mezi výrazy běžně užívané oběma pohlavími patří například (87).

(87) お祝い、お茶、お釣、お寺、ご祝儀

Oslava, zelený čaj, rybaření, buddhistický chrám, spropitné

Ve vyjadřování vlastním ženám existují výrazy, které některé rodilé mluvčí užívají v kombinaci s prefixem *o/go*, jiné nikoliv. Obě varianty jsou však přípustné a nepůsobí nepřirozeným dojmem. Příklady viz (88).

(88) お財布、お醤油、お箸、お大根

Peněženka, sójová omáčka, jídelní hůlky, bílá ředkev

Závěr

V této bakalářské práci jsem se snažil objasnit, jakým způsobem funguje systém honorifických výrazů *keigo*, jak ho ve zdvořilé promluvě užívají japonští mluvčí. Vycházel jsem z klasifikace na pět kategorií, neboť se jedná o přístup oficiálně doporučený Kulturní komisí japonského Ministerstva školství, tělovýchovy, kultury, vědy a technologií. Svou pozornost jsem soustředil především na pragmatický popis těchto kategorií s ohledem na jejich co nejsrozumitelnější rozlišení. Proto jsem se věnoval rozboru konkrétních mechanismů podílejících se na vyjadřování zdvořilosti ať vůči osobám, o kterých se hovoří, nebo vůči adresátovi promluvy.

Z pěti kategorií honorifických výrazů se dvě z nich uplatňují při zdvořilém vyjadřování vůči obsahu promluvy, jejich základní funkce je tedy v konečném důsledku totožná. Zásadní rozdíl lze však spatřit ve způsobu, jakým mluvčí za použití výrazů z těchto kategorií dosahuje vyjádření zdvořilosti. Zatímco pomocí uctivosti *sonkeigo* se mluvčí soustřeďuje na projev zdvořilosti vůči podmětu věty, v případě výrazů *kendžógo I* je pozice podmětu snížena a tím je dosaženo povýšení statutu osoby stojící v doplňku. Skromnost *kendžógo II* a slušnost *teineigo* se pak zdvořilostně uplatňují ve vztahu ke komunikačnímu partnerovy. Poslední kategorií jsou výrazy *bikago* sloužící ke zkrášlení výpovědi. Nevztahují se ani k obsahu promluvy ani k posluchači, pouze se považují za výrazy, jež se běžně užívají ve zdvořilé komunikaci

Podle mého názoru je nová klasifikace mnohem srozumitelnější jak pro rodilé mluvčí, tak pro studenty japonštiny z řad zahraničních studentů. Důraz na zacílení zdvořilosti jakožto klasifikační kritérium dělá tento způsob roztřídění honorifických výrazů v japonštině mnohem snadnější na pochopení a zapamatování. Celý proces zjednodušení systému honorifik však podle mého názoru není dotažen zcela do konce. Problémem stále zůstává pojmosloví užívané pro pojmenování jednotlivých kategorií. Zásadním problémem stávajících termínů je skutečnost, že ve většině případů neodrážejí funkci kategorií, ke kterým odkazují. Pokud bude odbornou diskusí tento problém odstraněn, bude pochopení systému honorifických výrazů *keigo* mnohem snazší. Z pohledu zahraničních studentů by se mohlo jednat o eliminaci jedné z největších překážek při studiu japonštiny.

Bibliografie

- BAREŠOVÁ, Ivona. 2008. *Politeness Strategies in Cross-cultural Perspective : Study of American and Japanese Employment Rejection Letters*. Olomouc : Palacky University, 2008. 202 s. ISBN 978-80-244-2076-9.
- BUNKA ŠINGIKAI. 2007. Keigo no šišin: Bunka šingikai tóšin. [Online] 2007 [cit. 2013-05-17]. Dostupný z WWW: http://www.bunka.go.jp/kokugo_nihongo/bunkasingi/pdf/keigo_tousin.pdf.
- CUDŽIMURA, Tošiki. 1992. *Keigo ronkó*. Tokio : Meidži šoin, 1992. 643 s. ISBN 4-652-42077-6.
- ČERMÁK, František. 2007. *Jazyk a jazykověda*. 3. doplň. vyd. Praha : Karolinum, 2007. 341 s. ISBN 978-80-246-0154-0.
- HIRABAJAŠI, Jošisuke; HAMA, Jumiko. 1988. *Keigo*. 3. vyd. Tokio : Aratake, 1988. 143 s. Gaikokudžin no tame no nihongo reibun, mondai širízu, sv. 10. ISBN 4-87043-210-2.
- KABAJA, Hiroši, KAWAGUČI, Jošikazu, SAKAMOTO, Megumi. 2007. *Keigo hjógen*. 9. vyd. Tokio : Taišúkan, 2007. 236 s. ISBN 978-4-469-22143-5.
- KIKUČI, Jasuto. 2003. *Keigo*. 7. vyd. Tokio : Kódanša, 2003. 483 s. ISBN 4-06-159268-8.
- KIKUČI, Jasuto. 2010. *Keigo sainjúmon*. Tokio : Kódanša, 2010. 285 s. ISBN 978-4-06-29184.
- KIM, Dongjo aj. 2010. *Keigo komjunikéšon*. [editor] Hiroši KABAJA. Tokio : Asakura, 2010. 171 s. ISBN 978-4-254-51521-3.
- KONDÓ, Acuko. 2008. *Nihongogaku njúmon*. 2. vyd. Tokio : Kenkjúša, 2008. 172 s. ISBN 978-4-327-38452-4.
- KONDÓ, Jasuhiro. Keigo no šišin to keigo riron. *Nihongogaku*. 2008, 7/27, č. 6, s. 38-43.
- KOZAKI, Seidži. 2007. *Kimoči ga cutawaru keigo no iikata*. Tokio : Kirihara, 2007. 191 s. ISBN 978-4-342-78852-9.
- NAGASAKI, Kazunori. 2004. *Tadašii keigo no cukaikata*. Tokio : PHP, 2004. 300 s. ISBN 4-569-66278-1.

O'NEILL, Patrick Geoffrey. 2008. *Japanese Respect Language*. 1. paperback ed. Singapore : Tuttle, 2008. 189 s. ISBN 978-4-8053-0976-6.

TAKIURA, Masato. 2009. *Nihon no keigoron: Poraitonesu riron kara no saikentó*. 2. vyd. Tokio : Taišúkan, 2009. 315 s. ISBN 978-4-469-22171-8.

WATANABE, Minoru. 2000. *O podstatě japonského jazyka*. [překl.] Zdenka Švarcová. Praha : Karolinum, 2000. 228 s. ISBN 80-246-0058-7.

WETZEL, Patricia J. 2009. *Keigo in Modern Japan : Polite Language from Meiji to the Present*. 6. ed. Honolulu : University of Hawai Press, 2009. 206 s. ISBN 0-8248-2602-7.

Tabulka specifických tvarů sloves

Pro lepší orientaci v systému honorifických výrazů a snadnější vyhledávání jednotlivých specifických tvarů sloves jsem připojil tabulku nejčastěji používaných specifických tvarů sloves uctivých a skromných a jejich systémových alternativ. Sestaveno ze souhrnných tabulek sestavených Kikučim (2010, s. 226-229) a Kozakim (2007, s. 188).

Základní tvar slovesa	<i>Sonkeigo</i>	<i>Kendžógo I</i>	<i>Kendžógo II</i>
会う	お会いになる	お目にかかる お会いする	
あげる	おあげになる	さしあげる	
言う	おっしゃる	申し上げる	申す
行く	いらっしゃる おいでになる	伺う お伺いする	参る
いる	いらっしゃる おいでになる		おる
思う	お思いになる		存じる
借りる	お借りになる	拝借する お借りする	
聞く	お聞きになる	伺う お伺いする お聞きする 拝聴する	
気に入る	お気に召す		
着る	お召しになる		
来る	いらっしゃる おいでになる 見える お見えになる	伺う お伺いする	参る
くれる	くださる		
死ぬ	お亡くなりになる		
知る	ご存じ	存じ上げる	存じる
住む	お住まいになる (お住みになる)		
する	なさる		いたす
尋ねる	お尋ねになる	伺う お伺いする お尋ねする	

Základní tvar slovesa	<i>Sonkeigo</i>	<i>Kendžógo I</i>	<i>Kendžógo II</i>
訪ねる	お訪ねになる	伺う お伺いする お訪ねする	
食べる	召し上がる お召し上がりになる		いただく
飲む	お飲みになる 召し上がる お召し上がりになる		いただく
(風邪を) ひく	お召しになる おひきになる		
見せる	お見せになる	お見せする お目にかける ご覧に入れる	
見る	ご覧になる	拝見する	
もらう	おもらいになる	いただく 頂戴する	
やる (する)	なさる		いたす
やる (与える)	おやりになる	さしあげる	
読む	お読みになる	拝読する	
寝る	お休みになる		
持っていく		持参する	
借りる		拝借する	

Tabulka specifických tvarů sloves

Rejstřík užitých japonských termínů

Acukai, 扱い – zacházení, přístup

Bikago, 美化語 – výrazy zkrášlující promluvu, jedna z pěti podkategorií honorifických výrazů

Džunkeigo, 準敬語 – kvasi-keigo, jazykové prostředky, jež svým charakterem stojí na pomezí honorifických výrazů

Gairaigo, 外来語 – slova cizího původu, přejatá z angličtiny, němčiny a jiných převážně evropských jazyků

Gobunrui, 五分類 – klasifikace honorifických výrazů na pět kategorií oficiálně zavedená v roce 2007

Kango, 漢語 – slova čínského původu, sinojaponské složeniny

Keigo, 敬語 – honorifické výrazy

Kendžógo, 謙讓語 – skromné výrazy

Kendžógo I, 謙讓語 I - skromnost vůči referentu promluvy

Kendžógo II, 謙讓語 II – skromnost vůči posluchači

Naru keigo, ナル敬語 – jeden z možných uctivých tvarů sloves

Reru keigo, レル敬語 - jeden z možných uctivých tvarů sloves

Sanbunrui, 三分類 - klasifikace honorifických výrazů na tři kategorie

Sonkeigo, 尊敬語 – uctivé výrazy

Sozai keigo, 素材敬語 – zdvořilost vůči referentu promluvy, též *wadai keigo* 話題敬語

Šojúša keigo, 所有者敬語 – nepřímá zdvořilost vůči „vlastníku“ (osobě vázané genitivním vztahem)

Taigú hjógen, 待遇表現 – osobně laděné výrazy

Taigúteki imi, 待遇の意味 – osobně laděný význam

Taiša keigo, 対者敬語 – zdvořilost vůči posluchači, též *taiwa keigo* 対話敬語

Taiwa keigo, 対話敬語 – zdvořilost vůči posluchači, též *taiša keigo* 対者敬語

Teičógo, 丁重語 – skupina výrazů z kategorie *kendžógo II*, jejich funkcí je prosté vyjádření formální zdvořilosti vůči posluchači

Teineigo, 丁寧語 – slušné výrazy

Tokuteikei, 特定形 – specifický tvar slovesa

Wadai keigo, 話題敬語 – zdvořilost vůči referentu promluvy, též *sozai keigo* 素材敬語

Wago, 和語 – slova japonského původu